

u
unapp

91 y

491.99-8

9-36

1005-10

5771

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Supremacy

ՄԵՂՐԱԳԵՏ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑՔ

Ա. ՏԱՐԻ

[Յո. Տպագրութիւն]

Մեղրագետ

ՎԱԻԵՐԱՅՈՒԱԾ ԿԵԴՐ. ՈՒՍՈՒՄՆ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԷՆ

ԸՆ 20 0 9

ՀՐԱՏԱՐԱԿ. "ԱՐՄԻԻ", ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՅԻ

Կ. ՊՈԼԻՍ

Տպագր. Ստանագրեան

1919

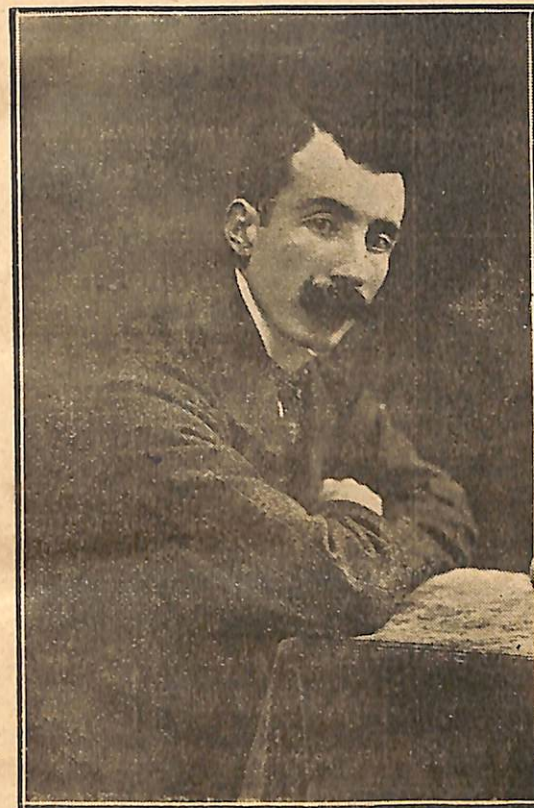
12 APR 2013

54288 - *h*

41007-68

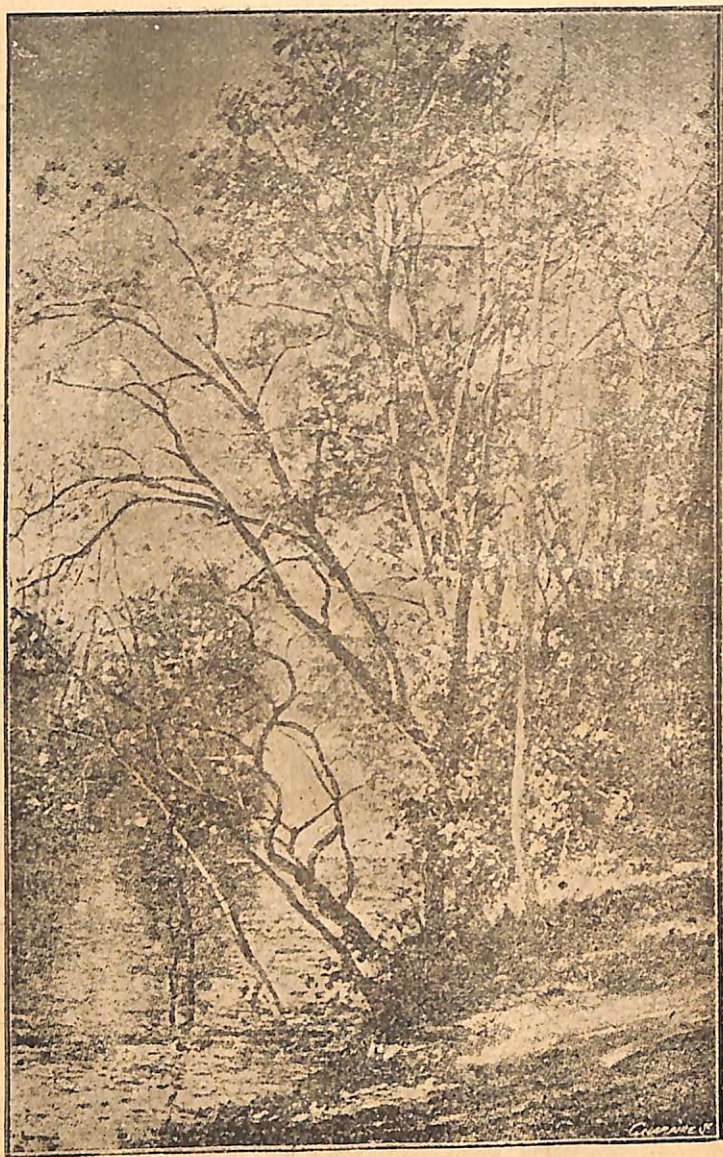
5721

(1874 - 1915)

Բարձրագույն ու անյողգող՝ կանգնած ենք մահուան դէմ՝ մեր ահաւոր ցաւին հետ՝ որ մեր փառքն է միանգամայն, եւ հպարտութիւնն ունինք պատմութեան աւանդելու դիւցազնութեանց ամէնէն սիրալին, հպարտութիւնն ունինք յետագայ դեռ տառապող մարդկութեան փութանցելու ազատութեան ամէնէն հզօր սարսուռները :

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Առնան արև

ԱՄԱՌԸ ԳՆԱՑ

Ամառը գնաց, եկաւ աշուն:
Կալը կամեցին, յարդր կրեցին մարազը,
ցորենն ալ դիզեցին ամբարին մէջ:

Ջաղացքները կը դառնան հա՛ կը դառնան,
ու ալիւր կաղան:

Նախիրը կանցնի հնձուած արտերուն մէջէն,
ու կը կրծէ խոզանը:

Սյգիներուն խաղողները վաղուց հասունցե-
րն: Սև, կարմիր ու ճերմակ
ողկոյգները կերենան կանաչ
տերևներուն ետեւէն. այգե-
կուծը մօտ է:

Քանի մը շաբաթէն կը
կթենը խաղողները. այդի-
ներն ալ կը դառնան խոպան՝
արտերուն պէս:

Օրերը, կամաց կամաց, կը կարճնան, և դի-
շերները կերկնան:

Արևը ա՛լ տաք չէ ամառուան պէս. երկին-
քին երեսը ամպեր կերենան՝ կարաւան կարաւան:

Տերևները կը թափին ծառերէն ու թու-
փերէն. հովը կը քշէ զանոնք ու կըսէ.

55

— «Անցաւ Ամառը, եկաւ Աշուն, շուտով
կուգայ Ձմեռն ալ...»:

Եթէ պիտի գայ, թող շուտ գայ. թող շուտ
գայ՝ որ շուտ ալ երթայ:

Ձմեռուն երթայ՝ որ գայ Գարուն:

1. Սեպտեմբեր քանիի՞ն է որ գիշեր ու ցերեկ հաւասար կ'ըլլան:

2. Ա՛լ ի՞նչ բաներ կը պատահին աշնան մէջ:

ՄԱՐԴԸ Ի՞ՆՁ ՇԻՆԵՑ

Եղնիկն ըսաւ — ես արագ կը վազեմ:

Ծիծառն ըսաւ — ես կը թռչիմ հովի պէս:

Չուկն ըսաւ — ես կը լողամ ջուրին մէջ:

Մարդը լսեց ու ըսաւ — ես շոգեկառը կը
շինեմ ու եղնիկէն արագ կը վազեմ. ես օդանաւ
կը՝ շինեմ ու երկինքին մէջ կը թռչիմ. ես նաւ
կը շինեմ ու ծովուն վրայէն կը ճամբորդեմ:

Եղնիկը տեսաւ շոգեկառը — ու զարմացաւ:

Թռչունը տեսաւ օդանաւը — ու ամչցաւ:

Չուկը տեսաւ շոգենաւը — ու խելքը գըլ-
խէն գնաց:

1. Մարդիկ ցամաքին վրայ ի՞նչ բաներով կը ճամբորդեն:

2. Մարդիկ գետի ու ծովերուն վրայէն ի՞նչ բաներով տեղէ մը տեղ
կերթան:

3. Մարդիկ օդին մէջէն ի՞նչպէս կը ճամբորդեն:

ՄԱՄԱՅԻՆ ՑՈՐԵՆԸ

1

Թ՛ՐՈ հա թ՛ՐՈ. ճնճղուկներն եկան, իջան
Մարիամ մամային ցորենին
վրայ:

Մարիամ մաման խաշած
ցորեն է փռեր տանիքը:

— Հէլ-էլ-էլ, հէլ-էլ-էլ,
քըշա՛, քօրնալիքնե՛ր, քըշա՛. ցորենս հատցուցիք:
Մարիամ մաման կը բարկանայ ճնճղուկնե-
րուն, ու կը քշէ՝ թևերը երերցնելով:

Ծնճղուկները կը թռին. կը թռին որ քիչ մը
ետքը նորէն գան:

2

Կըռա՛, կըռա՛:

Մարիամ մաման օճառին կտորը տանիքն է
մոռցեր:

— Վո՛ւյ, մո՛ւրը գլխուս.
անծեղն եկաւ օճառս գող-
ցաւ...

Մարիամ մաման ցուպը
կը շարժէ, ու անծեղը կը
թռի. կը թռի՝ օճառը կտու-
ցին մէջ ու կը թառի դէմի
բարտիին գագաթը:

Պէօ, պէօ. հորթը իր չուանն է քակեր,
գացեր կովին ծիծերն է ծծեր:

Մարիամ մաման կը վազէ ախոռը: Հորթը
ծծեր, կաթ չէ թողու-
ցեր իրիկուան մակար-
դին համար:

— Պիշօ՛, պիշօ՛, իմ
ձագուկս, եկուր տեղդ.
եկուր մսուրիդ սուշեւ,

կը կանչէ Մարիամ մաման հորթուկին:

Հորթուկը կը ցատկէ, կը վազէ, հոս կը
թռի, հոն կը թռի: Ահա բռնեց Մարիամ մա-
ման, պինդ կապեց չուանը վզին ու ծայրը հան-
գեցուց մսուրի օղակին:

Բայց ինչ օգուտ, հորթը կերեր է կաթը:

«Անիծուի՛ս, ծերութիւն», կըսէ Մարիամ
մաման, ու տքալէն տքալէն՝ կը բարձրանայ սան-
դուխէն վեր:

Մարիամ մաման ծերացեր է. աչքը աղէկ
չի տեսներ, ոտքը կը դողայ, ձեռքը կը դողդղայ:
Ծերացեր է ու կը տքայ:

Իշուս բարձած տանձ, խընձոր՝
ելայ գացի Գոմաձոր:
Վերադարձիս մէկալ օր՝
ճամբան զարկի մէկ մեծ լոր:

Ատ բելիար թրուշունը.
դըրի իշուս խուրջինը,
ուրախ ուրախ եկայ տուն,
կընունք ըրի իմ որդուն:

Ա՛լ տիրացու, ա՛լ տէրտէր,
սանահայր ու սանամար,
կընքահայր ու կընքամար,
քէհեայի կին, քոյր ու մար,
դուռ, դուկից ու խընամի,
ա՛լ ինչ թրուեմ մի առ մի,
եօթը հարանք, եօթը մարանք,
թափանք, ատ լորը կերանք:

Կերանք, հըմա, ինչպէս կերանք:

ՋՈՒՐԻՆ ԵՐԳԸ

Ես յստակ ջուրն եմ, ես զով ջուրն եմ.
Ի՞նչ պիտի ընէին մարդիկ, եթէ ես չըլլայի:

Առաւօտէն մինչև իրիկուն, կը հոսիմ աղբիւ-
րէն. ոչ հանգիստ ունիմ, ոչ դադար: Կերթամ
տուները՝ սափոր սափոր, կը լուամ աղտոտ
ձեռքերը, ու կաթի պէս ճերմակ կընեմ. կը լուամ
աղտոտ երեսները, ու վարդի պէս կարմիր կընեմ:

Տեսէ՛ք, սանը դրուած
է կրակարանին վրայ,
ու ես կեռամ անոր
մէջ. կեռամ որ մայ-
միկը պատրաստէ նա-
խաճաշ, ճաշ ու ընթ-
րիք:

Ես կը հոսիմ, կեր-
թամ դաշտերը. կը ջրեմ ծառերը, ծաղիկները,
խոտերն ու բոյսերը:

Ես առուակ կըլլամ, փտակ ու գետ կըլլամ:
Ես ծով ու ովկէանոս կըլլամ:

Ես կը բարձրանամ օդին մէջ ու ամպ կը
դառնամ. կերթամ երկրէ երկիր, աշխարհէ աշ-
խարհ. կերթամ ու անձրև կուտամ երաշտ գե-
տիններուն, ցօղ կուտամ ծառաւ բոյսերուն:

Ես եմ որ ձիւն կըլլամ, կարկուտ կըլլամ,
սառույց կըլլամ:

Ե՛ս եմ որ կենդանիներուն պապակը կան-
ցընեմ. ես եմ որ ձեզ կը զովացնեմ, մանուկ-
ներ, երբ ամառը սաստիկ ծարաւ զգաք:

1. Ի՞նչպէս կրնաք գիտնալ թէ ձիւնը, սառույցը եւ կարկուտը ջուր են:

2. Ի՞նչու օգտակար է ջուրը. ո՞ր բաներուն օգտակար կըսենք:

ՏՈՒՆԸ Ո՞Վ ԿԸ ՇԻՆԷ

1

Մշակն եկեր, հող կը մաղէ:

Կը մաղէ սառատով. խոշոր սառատով. խիճը
կառնէ մաղէն, մէկ կողմ կը նետէ ու կը դիզէ
բարակ հողը:

Կը դիզէ բարակ հողը, որ վարպետը գայ՝
աղիւս կտրէ:

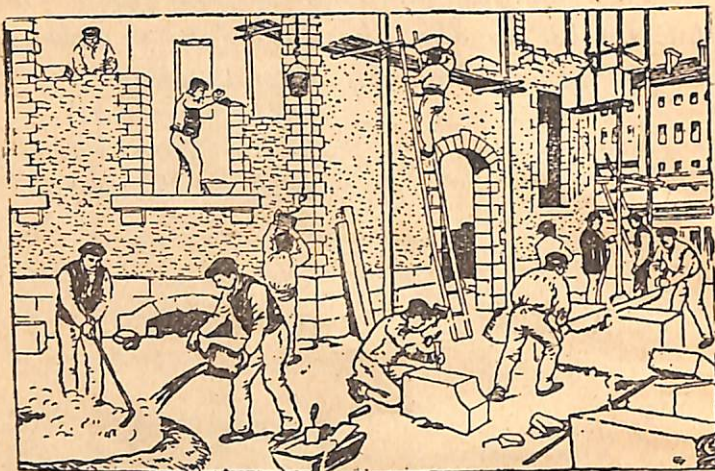
Դիզէ՛, մշա՛կ, դիզէ բարակ հողը:

2

Վարպետն եկաւ աղիւս կը կտրէ:

Հողին հետ յարդ է խառնեք. յարդ է խառ-
ներ, ջուր է լեցուցեք ու ցեխ է շինեք:

Կը դնէ փայտէ կաղապարը և թի թի ցեխ
կը լեցնէ անոր մէջ. Կը լեցնէ ու ծեփիչով կը
հաւսարցնէ ցեխը՝ կաղապարին երեսին հետ:

Դուրս կը քաշէ կաղապարը և աղիւսները՝ քառակուսի ու քառանկիւն, կը շարուին մէկ մէկու քով, կը շարուին կարգով կարգով:

Կտրէ՛, վարպետ, կտրէ աղիւսը՝ որ չորնայ արևուն տակ:

3

Քարակոփը նստեր քար կը կտտրէ:

Կը կտտրէ քլունկով, կը մանրէ, կը շիակէ ու կը բարդէ գէզ գէզ:

Կը զարնէ ծանր քլունկը, և հո՛ւմ, հո՛ւմ, ձայն կը հանէ իր կուրծքէն: Իր կուրծքը ձայն կը հանէ և քլունկն ալ կայծ:

Կո՛տրէ, քարա՛կոփ, կտտրէ խոշոր քալերը, մանրէ՛ և բարդէ՛ գէզ գէզ:

4

Սղոցողներն եկան, տախտակ կը սղոցեն:

Խոշոր գերանը դրեր են երկու նեցուկի վրայ. սղոցողին մէկը ելեր է անոր վերև, միւսը կեցեր է տակը: Առեր են երկար սղոցը ու կը քաշեն գերանն ի վար, խըզը՛ր հա խըզը՛ր, խըզը՛ր հա խըզը՛ր:

Կը սղոցեն ու սղոցուկը, թեփի պէս, վար կը թափի. կը թափի գետինը, կը թափի տակի սղոցողին գլխուն վրայ, որ ծածկուած է կարմիր թաշկինակով:

Խըզը՛ր հա խըզը՛ր, սղոցեցէ՛ք գերանը, սղոցողներ. սղոցեցէ՛ք ու շինեցէ՛ք երկա՛ր երկա՛ր տախտակներ:

5

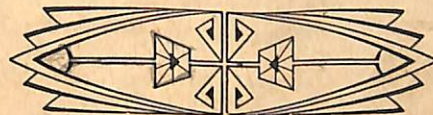
Քարն ու աղիւսը որմնադիրին համար:

Երկար տախտակները հիւսնին համար:

Որմնադիրը իր հետ բերաւ կապարալարը, ծեփիչն ու փոքր մուրճը. հիւսնը իր հետ բերաւ ուրազը, տաշոցը ու քանոնը:

Ի՞նչ ընելու համար:

1. Քանի՞ տեսակ արհեստաւոր կաշխատի՛ շինելու համար տուն մը. անոր բոլոր մասերով, ըսէ՛ք մէկիկ մէկիկ եւ անոնց ըրածներն ալ:
2. Նայեցէ՛ք պատկերին մէջ եւ ըսէ՛ք ինչ որ կը տեսնէ՛ք:

ՍԿԻԼՈՐ

Սկիւռը անտառին մէջ շատ լաւ կապրէր:

Խնչն էր պակաս
Ընկոյզ ըսես՝ շատ. կա-
ղին՝ ինչքան որ կուգես.
Չուր՝ կայ ու կայ, խմէ
սրտիդ ուզածին չափ:

Սկիւռը կը նստէր արեկողը և կը տաքնար.
օդը որ ցրտէր՝ կը մտնար ծառի ճեղքին մէջ,
կը թաղուէր չոր տերեւներուն տակ, կը քնա-
նար: Աստուծոյ՝ ալ ինչ կուգէր, տեղը համ
տաք էր, համ փափուկ:

Կէնճ ու կանաչ օրերը այսպէս անցուց
Սկիւռը: Եւ եղաւ որ ծերացաւ: Ակռաները թա-
փեցան, աչքերուն լոյսը հատաւ:

— Ախ, կրտէր ծեր սկիւռը. աշխարհքը
փոխուեր է, ա՛լ առաջուանը չէ: Արեգակը ցրտեր
է, գիւս չի տաքցըներ: Ընկոյզը կարծրացեր է,
կրծել չըւար. կաղինը որ ըսես, Աստուծոյ գլխէս
կտրեր է ու կտրեր: Ինչ բան
է. կը պառտիմ, կը պառտիմ,
պուտ մը շուր չեմ գտնար.
առունները ցամքեր են, ճահիճ-
ները չորցեր են: Ձէ՛, աշխարհ-
քը փոխուեր է ու փոխուեր:

Ագռաւը լսեց ու բարտիին ծայրէն կըռ-
կըռաց:

— Աշխարհքը հին աշխարհքն է, բայց դուն
ես փոխուեր, աղա՛-աղբար:

ԶԱՂԱՑ

Ջուրն է ահա
կը Փըշփըշայ
ու կը Փըշայ.
Չաղացքին մէջ
իրարանցում,
ալեկոծում:

Երեք չորս հատ
Չրաղացքար՝
իրենց անդուլ
չախջախներով
կը պառտին,
հա՛ կը դառնան:

Դուրսը,
ներսը
իրարանցում,
սայլի ճըռինչ,
բարի գոռոց:
Մէկը բեռը
ներս կը կըրէ,

մէկն ալ ահա
դուրս կը բերէ.
մէկն աղօնը
կը լեցնէ,
ցորեն կու տայ՝
ալիւլ՝ կառնէ:

Տե՛ս, մէկ կողմն ալ
Չաղացպանը
ալրաթաթախ
ալրտունը,
բարը տեղէն
իջեցուցած՝
անոր տակը
շըրջած վերան,
տո՛ւր որ կուտայ
բարին՝ մուրճը,
եւ կը թափէ
կայծեր շուրջը.

կը տաշէ զայն,
 եւ իր երգը
 կերգէ ուրախ.
 — «Եկո՛ւր, ի՛մ քար,
 իմ ջաղացքանր,
 քեզ կըռանեմ,
 խոր փոսիկներ,
 սուր ատամներ
 կուռ կռանով՝
 ծանր մուրճով՝
 շինեմ լանջիդ,
 որ դուն աղաս
 բնաղօնը,
 բնաղօնը,
 չոր աղօնը.
 ալի՛ւր, ալի՛ւր
 տաս աշխարհին,
 ե՛ւ ծառային,

ե՛ւ արքային:
 Աշխարհը լայն,
 մեր տեղը նեղ,
 հալինք, մաշինք
 մենք միատեղ:
 Եկո՛ւր, ի՛մ քար,
 քեզ կըռանեմ,
 սուր աղաններ,
 խոր փոսիկներ
 կուրծքիդ հանեմ:
 Ես քու տէրը,
 ես քու գերին.
 Եկուր հաց տանք
 մենք աշխարհին.
 աշխարհը լայն,
 մեր տեղը նեղ,
 հալինք, մաշինք
 մենք միատեղ:»

1. Ջաղացքին մէջ ի՞նչ բաներու աղմուկը կը լսուի:
2. Ինչո՞ւ ջաղացքարին վրայ փոսիկներ կը փորեն:
3. Ո՞վ է որ Թէ՛ ծառային եւ Թէ՛ Թագաւորին հաց կու տայ. բայց
 ինք դարձեալ աղքատ կը մնայ:

Ի՞նչ ըսաւ, ի՞նչ լսեց

— Կու-կու-լիկ-կո՛ւ, կանչեց իշխան Աբորը:
 — Անցնէիր ձեռքս,
 փրցնէի առ լեզո՛ւդ, —
 պուաց աղա-Աղուէսը:
 — Իյնայիր թակար-
 դըս, քաշէի ես ալ մոր-
 թի՛դ, — պատասխանեց
 մուշտակագործ վարպետը:
 — Քաշէիր մորթին, շինէիր մուշտակ, որ ես
 հագնէի, հարսնիք երթալի, — ըսաւ քաղըին
 խաթունը:

1. Ալ ո՞ր կենդանիներու մորթէն մուշտակ կը շինուի:
2. Ուրիշ կենդանիներու մորթէ՞ն հապա ինչե՛ր կը շինեն:

ՄԱՅՐԻԿԱ ԱՌՈՂՋԱՑԱՒ

Մաթենիկ այսօր շատ ուրախ է, գիտէ՞ք
 ինչու, իր հիւանդ մայրիկը առողջացեր է:
 — Գիտե՞ս, Մարիամ, կըսէ Մաթենիկ իր
 ընկերուհիին. այսօր մայրիկս իր անկողնէն ելաւ
 և սկսաւ աշխատիլ...
 Մաթենիկ շատ շատ ուրախ է. կուզէ որ
 ամէնքն ալ իրեն պէս ուրախ ըլլան:
 Մայրիկը, երկար օրեր, հիւանդ էր պառկեր.

անոր համար, հայրի՛կն ալ տխուր էր, քոյրի՛կն ալ, պզտիկ Վահանն ալ:

Սաթենիկին մեծ քոյրը՝ Աննան, կրակ կը վառէր, կերակուր կեփէր և տանը գործերը կը տեսներ:

Սաթենիկ չնք ալ, երբ իրիկունը տուն երթար, անմիջապէս դասադրքերը վար կը դնէր, կը վազէր իր մեծ քրոջը քով: Սենեակը կաւէր, աղբիւրէն ջուր կը կրէր և կը կատարէր Աննային ըսածները:

Կաշխատէր որ հիւանդ մայրիկը չնեղանայ. անոր քով կերթար, դեղը կու տար. ջուր կու տար՝ որ խմէ:

Այսօր, մայրիկը առողջացեր է: Սաթենիկ ուրախ է, որովհետեւ մայրիկը ըսեր էր իրեն.

— Ապրի՛ս, շատ ապրիս, գաւաղս, դուն օգնեցիր Աննային, հոգ տարիր որ հանգիստ մնամ և շուտ առողջանամ: Ահա ես ալ առողջացայ:

1. Ձեր ալ մայրիկը երբեք հիւանդացե՞ր է: Երբ հիւանդացեր է, ի՞նչ էք զգացեր եւ ի՞նչ վիճակ է ունեցեր ձեր տունը: Դուք ալ ձեր մայրիկը գո՞հ ձգե՞ր էք:

ԳԵՂԱՑԻՆ ՈՒ ԼՈՒՄԱՅԱՓՈՒԸ

Գեղացիին մէկը առաջին անգամ էր որ քաղաք կուգար. աչքին ինկաւ լուսայափոխի մը խանութը:

Ներս նայեցաւ ու տեսաւ որ խանութը պաս-պարապ է, ծախու բան չիկայ մէջը. մինակ մարդ մը նստեր է ու գիր կը գրէ:

Գեղացին ներս մտաւ ու խանութպանին հարցուց զարմանքով.

— Ի՞նչ կը ծախուի այս խանութին մէջ, աղա՛

— Իշու գլուխ, ըսաւ կոպիտ խանութպանը:

— Կը տեսնեմ որ աղէկ առուտուր ունիս, պատասխանեց գեղացին. որովհետեւ, քու գլուխէդ դատ ուրիշ ապրանք մնացած չէ խանութին միջ:

ՓԵՍԱՑՈՒ ՄՈՒԿԸ

Մուկը ուզեց ամուսնանալ
եւ հրգորին փեսայ դառնալ.
իրեն ըսին, որ Արեւն է
աշխարհիս մէջ միայն հրգոր:

Կերթայ կրսէ. «բարե՛ւ, բարե՛ւ,
«աս աշխարհքի հգոր Արև.
«քու աղջիկդ հեզիկ-Նազիկ,
«հեզիկ-Նազիկ, ոսկեմազիկ,
«տո՛ւր որ տանեմ, ընեմ հարսիկ:»
— Ես ո՞ր տեղէն հգոր եմ որ.
տե՛ս, ան Ամպն է ինձմէ հրգոր:

Մուկը կերթայ Ամպին քով. Ամպը կրսէ՝
ինձմէ հրգոր է Քամին: Կերթայ բամբին քով.
Քամին կը խրկէ Գոմէշին. Գոմէշը կը խրկէ Գու-
թանին, Գութանը՝ Արմատին, Արմատն ալ՝ մկան:

— Քուրի՛կ, քուրի՛կ, մեր հին ծանօթ,
այ, գութանը խօսքիս վրկայ,
քեզմէ հրգոր մէկը չի կայ.
քու աղջիկդ հեզիկ-Նազիկ,
հեզիկ-Նազիկ ոսկեմազիկ,
տո՛ւր որ տանեմ, ընեմ հարսիկ:
— Բարո՛վ, մկնիկ, բարով տեսայ,
ըսել է որ ատպէս բա՞ն կայ.

Ես քեզ զոքանչ, դուն ինձ փեսայ.
իմ աղջիկս հեզիկ-Նազիկ,
հեզիկ-Նազիկ, ոսկեմազիկ,
կուտամ քեզի, ըրէ՛ հարսիկ:

Մուկը մկան եղաւ փեսայ,
աս աշխարհքին օրէնքն է սա:

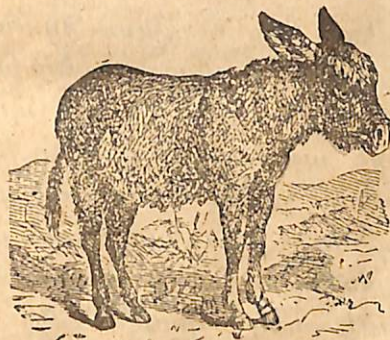

ԷՇԸ

1

Կար ու չի կար, էշ մը կար: Շատ կաշխա-
տէր այս էշը:

Երբ գարունը բաց-
ուէր, աղբ կը կրէր
արտը. շաբաթը մէկ
քանի անգամ քաղաք
կը տանէր իր տէրը.
Քաղաքէն ալ ծանր
ծանր բեռեր կը շալ-
կէր:

Որքան կուղէր որ ախոռէն դուրս չելլէ, կե-
նայ մսուրին առջեւ և անուշ անուշ ծամէ յարդ
ու գարի:

Մեր իշուկը կրսէր.

— Ու՛ֆ ինչ անիծած եղանակ է գարուն
ըսածդ: Աղբ կրէ՛ պարտեզը, հող կրէ՛, հոգիդ
հանէ: Անգամ մը ամա՛ռ գար և հանգիստ ըլլայի:

Եկաւ ամառ: Ծաղիկներուն տեղ՝ բուսան բանջարեղէններ, արտերուն մէջ ալ ցորեն ու գարի:

Բայց էշը հանգիստ չունի: Արտէն տուն կը կրէ ոսպ ու սիսեռ, յարդ ու ցորեն: Գիւղէն քաղաք կը տանէ ձմեռուկ ու սեխ, սոխ ու սրխ-տոր: Իր գործը շատ դժուար է, արեն ալ կրակի պէս տաք:

— Ախ, գետինն անցնիս, ամա՛ռ, կըսէ էշը. երբ աշուն պիտի գայ որ քիչ մը հանգիստ ըլլամ:

Ահա աշուն: Հասունցած է խնձորը, տանձը, խաղողը, ընկոյզը, գետնախնձորը և կաղամբը: Էշը բեռ բեռ կը կրէ պտուղ, բանջարեղէն. կը կրէ առաւօտէն մինչեւ իրկուն. դադար չունի, հանգիստ չունի և տքալով կը սպասէ ձմեռուան:

Ձմեռը հանգիստ եղանակ է. ոչ պտուղ կայ, ոչ բանջարեղէն, ոչ ալ հացահատիկ: Իշուկը կը մտածէ. տաք ախորին մէջ ոտքերս պիտի երկընցնեմ և պիտի պառկիմ հանգիստ:

Եկաւ հասաւ ձմեռն ալ: Ձիւնը բռներ է լեռ ու դաշտ, սառ, կապեր են ջրերն ու գետինը: Էշը պէտք է որ փայտ ու ածուխ տանէ քաղաք:

Կը քալէ ձիւնին մէջէն, կը բարձրանայ գառիվերը և կըսէ տքալով.

— Պժ՛ռէ, ինչ սաստիկ ցուրտ է, և ի՜նչ ծանր է բեռս: Խերն անիծած ձմեռուան ալ:

Իւ էշը կը զռա՛յ, կը զռա՛յ:

1. Էշը ի՞նչ կընէր գարունը, ի՞նչ կընէր ամառը, աշունը, ձմեռը:
2. Ի՞նչ էր իշուն գանգատը:

Վ Ա Ղ Ը, Վ Ա Ղ Ը

Առտուն, Զարուհի իր գուլպաները կը հագնէր. տեսաւ որ մէկ գուլպային կրունկը ծակեր է: Ծակը հագիւ գնդասեղի մը գլխուն չափ կար, բայց Զարուհի ըսաւ.

— Վնաս չունի, տակաւին խոշոր չէ՛, փաղը կը լեցնեմ:

Միւս օր ծակը եղաւ սիսեռի մը չափ. Զարուհի նորէն գլուխը գերեց և «փաղը թող մնայ» ըսաւ:

Վերջապէս, կարկտնելու նստաւ. բայց ծակը շատ ու շատ խոշորցած էր. հիմա աւելի շատ պիտի աշխատի, աւելի ժամանակ պիտի կորսընցնէ և գուլպան ալ շատ շուտ պիտի մաշի:

Եթէ առաջին օրէն լեցնէր փոքր ծակը, ալդպէ՛ս պիտի ըլլար:

Զարուհիին դասընկերները երբ իրկուներ տուն երթան, անմիջապէս քիչ մը կը հանգչին և կը պատրաստեն իրենց վաղուան դասերը:

Զարուհի այդպէս չըներ:

— Ես վաղը կը պատրաստեմ. հիմա քիչ մը խաղամ, կըսէ:

Վաղը կըլայ և Զարուհի իր դասերը չի գիտեր: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ Զարուհի կըսէ.

— Վաղը կը կարեմ:

— Վաղը կը սորվիմ:

— Վաղը կը գրեմ:

Օր մը Զարուհի հարցուց իր մէկ ընկերուհիին.

— Ի՞նչպէս կընես որ ամէն օր դասերդ լաւ կը գիտնաս:

Դասընկերուհիին պատասխանեց.

— Ի՞նչպէս կընեմ. ես երբեք «վաղը, վաղը» չեմ ըսեր: Դուն ալ ինծի պէս ըրէ և տե՛ս:

Զարուհի որոշեց «վաղը, վաղը» չըսել, և իրաւ ալ, քիչ ատեն ետք, եղաւ դպրոցին առաջադէմ աղջիկներէն մէկը:

1. Զարուհիին գուլպային ծակը ինչո՞ւ մեծցաւ եւ ինչո՞ւ անոր գուլպան շուտ պիտի մաշի:

2. Զարուհին ինչո՞ւ դասերը չէր գիտեր:

3. Ի՞նչպէս հասկցաւ Զարուհին իր սխալը:

Ոգնին գլուխը գուրս հանեց իր փուշերուն մէջէն և ըսաւ.

— «Ձեմ գիտեր ինչո՞ւ ամէնքն ալ թշնամի են ինծի:

«Ես մէկու մը փնաս չեմ հասցներ: Ես կուտեմ որդեր ու միջատներ:

«Կըսեն թէ ինչո՞ւ մարմինս ծածկուած է սուր սուր փուշերով: Բայց չէ՞ որ ոգնին ալ հոգի մը ունի և պէտք է որ ինքզինքը պաշտպանէ՝ իր թշնամիներուն դէմ:

«Տեսէ՛ր ահա, նապաստակները թեթևոտն են. անոնք իրենց թշնամիներուն ձեռքէն կապտին՝ կրակի պէս փախչելով:

«Շունները իրենք զիրենք կը պաշտպանեն իրենց ժանիքներովը, կատուներն ալ՝ իրենց ճանկերովը:

«Ձին ու ջորին ունին աքացի. խելօք ոչխարներն անգամ իրենց կոտորներն ունին:

«Ես ի՛նչ ունիմ: Ես ալ ունիմ իմ փուշերս: Երբ մէկը ուզէ փնաս տալ ինծի, անմիջապէս ներս կը քաշեմ գլուխս, ոտքերս ու պոչս, և կը դառնամ փուշէ գնտիկ մը: Այսպէս, կազատիմ չարերուն ձեռքէն:

«Ես իմ որջս կը շինեմ խոշոր ծառերուն
կոճղին մէջ, և կը
ծածկեմ մամուռով.
հոն կը քնանամ ամ-
բողջ ցորեկը: Երբ
մութը կոխէ, դուրս
կելլեմ և կերթամ ու-
տելիք գտնելու: Ինծի
պէս կընեն բուերն ու
չղջիկներն ալ:

«Ձմեռն եկածին պէս՝ կը սկսիմ քնանալ:
կը քնանամ ամիսներ. ո՛չ ձիւն կը տեսնեմ. ո՛չ
փուք, ոչ ալ ցուրտ:

«Ես երկար քնանալը շատ կը սիրեմ, որով-
հետեւ խորունկ քունը առողջութիւն կու տայ
ինծի:

«Հիմա, դո՛ւք ըսէք, աղնի՛ւ մանուկներ, իրա-
ւունք ունի՞ն մարդիկ զիս հալածելու:

«Պարտիզպանները կըսեն թէ ես իրենց
պտուղները կուտեմ. հովիւները կըսեն թէ ես
իրենց կաթը կը խմեմ. շուներն անգամ հակա-
ռակորդ են ինծի:

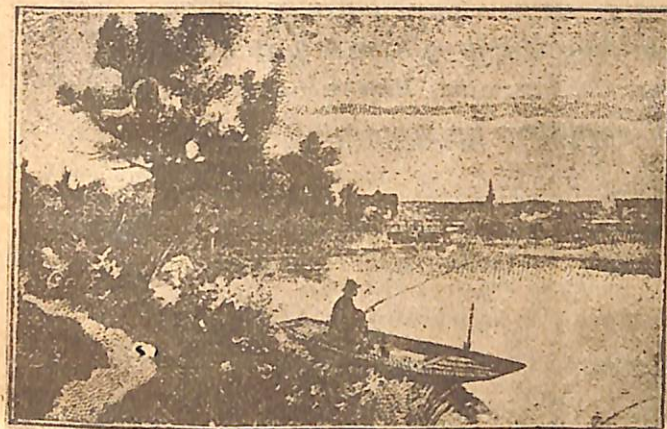
«Ի՛նչ սև ձիւն պիտի գար գլխուս, հապա
եթէ փուշեր չունենայի...»

1. Ողնին վնասակար կենդանի է. ինչո՞ւ:

2. Ի՞նչ կըսեն վնասակար չեղող կենդանիներուն եւ ո՞րոնք այդպէս են:

3. Ողնին ինչո՞ւ փուշեր ունի:

4. Ձմեռ ատեն ի՞նչ կընէ ողնին:

ԱՂԲԻԻՐ

Աղբիւրս ո՛ւր է, ա՛րտ ու արօտ,
այն ձեզի հետ պագտըւող.
աղբիւրս ո՛ւր է խորոտ-մորոտ,
անուշ ձայնով գոչգըչող:

— Այն աղբիւրդ, տապ ու տոթէն,
լեռան կըպաւ, սիրո՛ւն տըլայ,
անսիրտ լեռան քար-սիրտ կուրծքէն
հեկեկալով կը բըղխայ...:

— Հէյ ճան, ա՛յ ճան, ի՛մ աղբիւր ճան,
բայց մեր արտը անջուր մընաց...
ակդ գըմրուխտ, տակդ մըրջան,
սիրտս պապակ՝ անջուր մընաց...:

— Մի՛ վըշտանար, խելօ՛ք տըղայ,
դարձեալ վաղը գարուն կու գայ.
գարուն կու գայ, նոր կեանք կու տայ
ու աղբիւրդ կը գըլգըլայ:

1. Տղան ի՞նչ հարցուց արտին ու արօտին:
2. Արտն ու արօտը ի՞նչ պատասխանեցին:
3. Յետոյ տղան աղբիւրին ի՞նչ ըսաւ:
4. Հապա աղբիւրը ի՞նչ պատասխանեց:
5. Աղբիւրները ե՞րբ կը չորնան եւ ե՞րբ կը շատնան:

ԼՍԷ՛, ՊԶՏԻԿ ԱՂԶԻԿ

Լսէ՛, պղտիկ աղ-
ջիկ, տե՛ս ասեղը ինչ
կըսէ:

Ասեղը կըսէ.

— «Ես բեզի բա-
րեկամ պիտի ըլլամ և
ա՛լ ասկէ ետք իրարմէ
պիտի չի զատուինք:

«Ես ու դուն մէկ-
տեղ պիտի աշխատինք:

«Բայց, գիտե՞ս թէ
ի՛նչպէս ասեղ եղայ ես:

«Հազար հազար
մարդիկ փորեցին գե-

տինը, շինեցին խորունկ հորեր և գտան երկաթը:

«Այդ երկաթը կոշտ ու կոպիտ բան էր.
հանեցին դուրս, հալեցին, մաքրեցին և անկէ
ձուլեցին զիս:

«Տե՛ս, հիմա ո՛րքան փայլուն, նուրբ ու թե-
թև եմ ես:

«Գիտե՞ս թէ ինչպէս շիներ են կտան ալ,
այն կտաւը՝ որուն մէջ կը շուլլես զիս ու կար
կը կարես:

«Դարձեալ, հազարաւոր մարդիկ, տաք արևին
տակ, շաբաթներ քրտինք են թափեր, ցաներ ու
քաղեր են բամպակը, յետոյ բամպակէն մանած
են մաներ և այդ մանածէն ալ կտաւ են գոր-
ծեր:

«Այդպէս շինուած է այն թելն ալ՝ որ իմ
ծակէս կանցնես և կը կարես քու կտորդս»

1. Ի՞նչ բանէ շինուած է ասեղը:
2. Երկաթը ո՞ւրկէ կը հանեն եւ ի՞նչպէս անով առարկաներ կը շինեն:
3. Ալ ուրիշ ի՞նչ առարկաներ երկաթէ շինուած են:
4. Պատմեցէք թէ կտաւը ո՞ւրկէ շինուած է եւ ի՞նչպէս:

ՄԵՐ ՍԵՒ ԿԱՏՈՒՆ

Թաղին մէջ, ամէնքը կը ճանչնային մեր սև կատուն:

Կատուններ շատ կային մեր թաղը, բայց մեր Սևուկը մէկ հատիկ էր: Սեփ-սև, աչքերը դեղին, մազը թաւիչ ու պսպղուն, ինքը սիրուն ու գէր... Կը մլաւէր բարակ ու ցած ձախով:

— Մարլամ, հաց բեր, Սևուկը անօթի է,

— Կըսէր հայրս:

Սփռոցը կը բացուէր ու կը նստէինք սեղանի. Սևուկը կը ցառկէր հօրս ուսին ու յետոյ կը նստէր անոր ծնկան վրայ:

— Ուտենք, կատու, Աստծու տուածը, — կըսէր հայրս:

1. Դուք սէ կատու ունի՞ք. ի՞նչ գոյն ունի. նկարագրեցէ՛ք: Դուք ի՞նչ գէտ կը կերակրէք ձեր կատուն:

ՁԻՆ ՈՒ ՔՈՒՌԱԿԸ

1

Այսօր դասի ժամանակ, վարժապետը նոր կանոն մը կը սորվեցնէր Թուաբանութենէն:

Ընկերս, Ստեփանիկը, ահանջիս փըսփսաց. — Ես լաւ ձի նկարել գիտեմ:

Անհամբեր կը սպասէի դասամիջոցին. ա՛լ չիմացայ թէ ի՞նչ պատմեց վարժապետը:

— Դասը վերջացաւ: Ստեփանիկ նկարեց քարետախտակիս վրայ այսպիսի ձի մը:

Այնչափ հաւնեցայ, որ սիրտս սկսաւ բաբախել: Ես ալ ուզեցի ձի նկարել:

Դասարանէն դուրս չիգացի. այբա՛ն աշխատեցայ, այնքա՛ն աշխատեցայ, որ նկարեցի ո՛չ միայն ձի, այլ քուռակն ալ հետը:

Զանգակը հնչեց. աշակերտները ներս եկան
և նստեցան:

Վարժապետն ալ եկաւ և քանոնը նեղանին
զարնելով պռուաց.

— Լռութիւն:

Բոլորն ալ սուս կեցան:

Յետոյ, վարժապետը դարձաւ ինծի և ըսաւ
որ ոտքի կենամ:

— Կրկնէ տեսնեմ, ինչ որ պատմեցի կէս
ժամ առաջ:

Ի՞նչ կրնայի կրկնել: Մունջի պէս կանգնած՝
պուրիս կը բերէի:

Վարժապետը զրկեց զիս ճաշէ: Զանգակը
հնչեց և ընկերներս, կարգով, դուրս ելան, գա-
ցին կերակուր ուտելու: Մնացի միմակ:

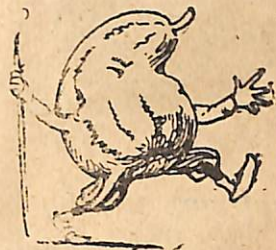
Մ ա ճ ա կ ա ն Ս ղ օր ք

ԾՈՒՌ - ԴԴՈՒՄԸ

1

Ինչ փչեց, ինչ չի փչեց Ծուռ-Դդմին խել-
քին, ելաւ, գաւազանը առաւ՝
ծուռ մէջքին դրաւ ու ճամ-
բայ ինկաւ. երթամ՝ ընկոյզ
գողնալու ըսաւ:

Շատ գնաց թէ քիչ, մի-
նակ ինքը Ծուռ-Դդումը գի-
տէ. միայն թէ, ճամբան դէմն
ելաւ Մողին:

Մողին հարցուց.

— Ո՞ւր կերթաս, Ծուռ-Դդում:

— Ծովիս, ճամբուն տակն ընկնիս. բերանդ
կը չորնայ որ քեւի ու
կնքահայր ըսես, —
պատասխանեց Դդումը
բարկացած:

— Աղան քեռի, ատ
ո՞ւր կերթաս, նորէն
հարցուց Մողին:

— Ընկըզ-գո՞ղ, պատասխանեց Դդումը:

— Է՛ որ այդպէս է, մէկ չլլանք՝ երկուք
ըլլանք, ըսաւ Մողին:

Ծուռ-Դդումը հաւանեցաւ, ու միասին շա-
րունակեցին ճամբան:

Շատ գացին թէ քիչ, մինակ Ղդումն ու Մողին գիտեն. միայն թէ ճամբան հանդիպեցան Աբլորը:

— Ո՛ւր կերթաս, Ծո՛ւռ-Ղդում, — հարցուց Աբլորը:

— Ծոխս, ճամբուն տակն ընկնիս, բարկացաւ Ղդումը. բերա՞նդ կը չորնայ որ քեռի ու կնքահայր ըսես:

— Կնքահայր, ատ ո՛ւր

կերթաս, կրկնեց Աբլորը:

— Ընկըզ-գոզ, պատասխանեց Ղդումը:

— Է, երկուք չըլանք, երեք ըլանք, ըսաւ Աբլորը:

Ղդումն ու Մողին հաւանեցան, և երեքով շարունակեցին ճամբան:

Շատ գացին թէ քիչ, ատ ալ Ղդումը, Մողին ու Աբլորը գիտեն. միայն թէ ճամբան պատահեցան Հերիւնին:

— Ծուռ-Ղդո՛ւմ, ատ ո՛ւր կերթաս հարցուց Հերիւնը:

— Ծոխս, ճամբուն տակն ընկնիս, բարկացաւ Ղդումը. բերա՞նդ կը չորնայ որ քեռի ու կնքահայր ըսես:

— Քե՛ռի, կնքահայր աղա, ո՛ւր կերթաս, հարցուց Հերիւնը:

— Ընկըզ-գո՛զ, պատասխանեց Ղդումը:

— Է, երեք չըլանք, չորս ըլանք, ըսաւ Հերիւնը:

Ղդումը, Մողին ու Աբլորը հաւանեցան, ու չորս ընկեր շարունակեցին ճամբան:

Հասան պառաւի մը տունը:

Ղդումը հանեց Մողին տանիքը, թաղեց Աբլորը օճախի մոխիրին մէջ, ցցեց Հերիւնն ալ գետինը: Գնաց որ վերցնէ ընկոյզին տոպրակը. ընկոյզն է շրխըրտաց:

Պառաւը որ լսեց, տե՛ղէն վեր թռաւ և ուզեց ընկոյզին քով երթալ, — Հերիւնը ոտըը մտաւ: Գնաց որ կրակին անթեղը հանէ ու ճրագ վառէ, — Աբլորը թևերը թափահարեց և մոխիրը անոր աչքերը լեցուց: Ուզեց որ վեր նայի և աչքերը շփէ, — Մողին անոր բերանը հող թափեց. այդ միջոցին, Ղդումը շալկեց ընկոյզին տոպրակը, ու փախաւ:

Պառաւը վերցուց Հերիւնը՝ կօշիկները կարկըտնելու. մորթեց Աբլորը, կերաւ. բռնեց Մողին ալ, բերաւ՝ իր գոմը կապեց:

Իսկ Ղդումը տեսաւ որ պառաւը ինկեր է

ետին, մօտեցեր է, հա՛ կը հասնի. ծռաւ, ինկաւ
բարձր ցանկապատին վրայ՝ որ պառաւին ձեռքը
չանցնի ատպէս ալ ծռած մնաց:

ԱՆՄԵՂՆԵՐՈՒ ԿՈՏՈՐԱԾԸ

1

Ժամանակին թագաւոր մը կար:

Այս թագաւորը կեռաս շատ կը սիրէր: Գի-
տէք թէ ճնճղուկներն ալ շատ կը սիրեն կեռասը:
Այնոր համար, թագաւորը
կը վախնար թէ ճնճղուկ-
ները կուտեն ծառերուն
կեռասը և իրեն բան չեն
ձգեր:

Օր մը, թագաւորը
սաստիկ բարկացաւ ճնճ-
ղուկներուն դէմ, և հրա-
ման հանեց որ՝ իր հպա-
տակները սպաննեն բոլոր ճնճղուկները ու մէկ
հատ ողջ չթողուն:

Թագաւորը ըսաւ.

— Ով որ շատ թռչուն սպաննէ, ով որ շատ
թռչունի բոյն բանդէ, անոր մեծ պարգևներ
պիտի տամ:

2

Թագաւորի հրաման էր, կատարուեցաւ:

Հպատակները սպաննեցին ճնճղուկները և
բոլոր թռչունները.
աւրեցին անոնց բոյ-
ները, կոտրեցին
հաւկիթները. մէկ
հատ ողջ թռչուն չի
մնաց:

Ամբողջ երկրին
մէջ տիրեց ամայու-
թիւն. երկինքէն ոչ
թե կանցներ, ոչ ալ
ճուղղիւն կը լըս-
ուէր:

Սակայն, գիտէ՞ք ինչ պատահեցաւ:

Միւս տարին, փնասակար միջատները
այնքան շատցան, այնքան շատցան, որ պար-
տէզներուն մէջ պտուղ մը անգամ չի մնաց:
Թագաւորը իր սեղանին վրայ չի կրցաւ մէկ
հատիկ կեռաս մը անգամ գտնել՝ աղանդերի
համար:

Թագաւորը սաստիկ զղջաց իր ըրածին վրայ. և որովհետեւ կեռաս շատ կը սիրէր, մարդ խրկեց ուրիշ երկիրներ, որ ճնճղուկ գտնեն և բերեն իր Թագաւորութեանը մէջ:

1. Թագաւորը ինչո՞ւ սպաննել տուաւ Թռչունները:
2. Յետոյ ինչո՞ւ զղջաց:
3. Թագաւորը ի՞նչպէս կրեց իր յանցանքին պատիժը:

ԱՂԸ

Ձեր մայրիկը ամէն օր որ կերակուր պատրաստէ, անպատճառ անոր մէջ աղ կը ձգէ:

Հացի սեղանին վրայ դուք միշտ կը տեսնէք աղամանը. անոր մէջ լեցուած է ճերմակ շաքարի պէս՝ հատիկ հատիկ աղը:

Բայց, հարցնեցած էք թէ ինչ է աղը, և ինչո՞ւ մարդիկ այնքան աղ կը գործածեն:

Աղը կը գտնուի այն տեսակ հողերու մէջ, որոնք շատ հին ատենները ծովի կամ լիճի ջուրով ծածկուած են եղեր:

Աղը կը գտնուի նաեւ ծովի ջուրերուն և կարգ մը աղի լիճերու մէջ:

Մեր գործածած աղը, ուրեմն, կա՛մ աղահանքերէն կելլէ կա՛մ աղի լիճերէն:

Աղահանքերէն կը հանեն՝ խոշոր խոշոր կտորներով. ապա կը փշրեն ու կը մանրցնեն:

Իսկ աղի լիճերէն ջուրը առնելով, կը կրեն մեծ աւազաններու մէջ և կը թողուն արեւին տակ. արեւին տաքութենէն ջուրը կը շոգիանայ և տակը կը մնայ աղը:

Յետոյ մարդիկ կը բերեն շուկան և կը ծախեն:

Աղը թէ՛ մարդոց և թէ՛ կենդանիներուն առողջութեան համար անհրաժեշտ բան է: Երբ որ աղ չըլլար, մենք շատ հիւանդութիւններ պիտի ունենայինք:

Կենդանիներն անգամ աղ կը փնտռեն. կերթան լեռներու մէջ, աղի քար կը գտնեն և կը լցեն:

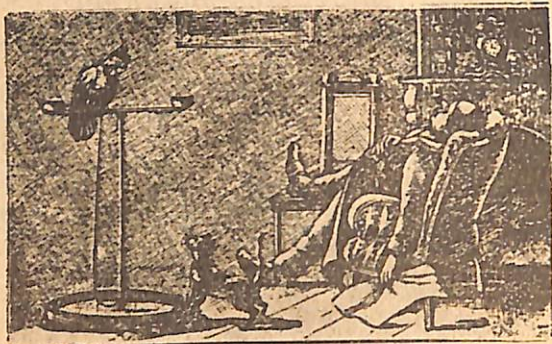
Աղը աւելի շուտով կը հալի պաղ ջուրին՝ բան թէ տաք ջուրին մէջ:

Հապա շաքա՞րը. ըսէ՛ք տեսնեմ, տա՞ք թէ պաղ ջուրին մէջ շուտով կը հալի:

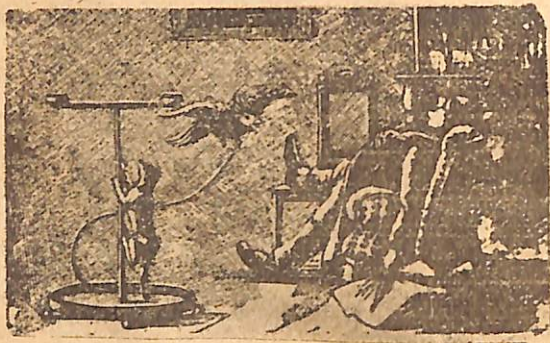
1. Ինչո՞ւ մարդիկ աղ կը գործածեն:
2. Աղը միայն մարդոց համար պէտք է:
3. Ի՞նչ ըսել է անհրաժեշտ բան:
4. Ուրիշ ի՞նչ բաներ գիտէք որ նոյնպէս անհրաժեշտ են:

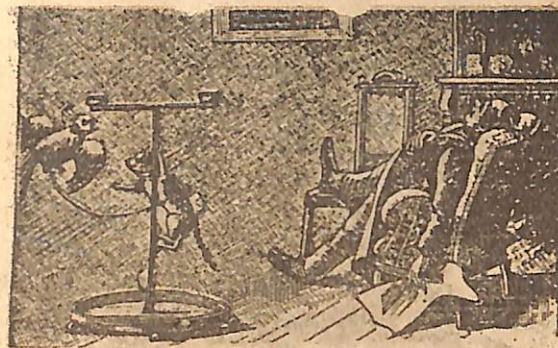
Թ ՈՒ Թ Ա Կ Ը

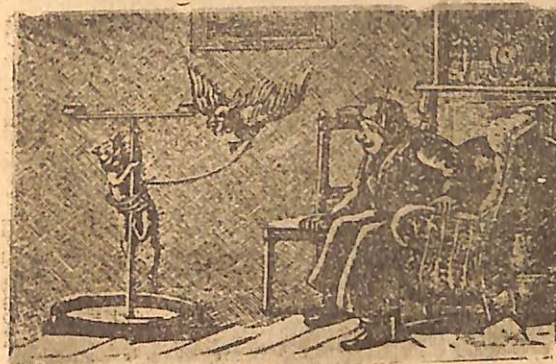
1. Թուխակը լուռ կը մըտամբտար,
Քեռին պառկած կը խըռմբար.
յանկարծ ե՛կաւ չար մէկ փիսիկ
ու նայեցաւ սուսիկ-փուսիկ:

2. Տեղէն թուաւ թուխակն անէն,
«փըրկէ, քեռի, զիս այս մահէն:»
Բայց Քեռին է կը խըռմբայ
ու չար կատուն կը բարձրանայ:

3. Թուխակն այսպէս թըռչրտելով,
կատուն շուրջը պըտըտելով՝
թակարդ լարեց իր ոսիսին,
եւ զայն թոկով սեղմեց ձողին:

4. Կատուն միա՛ւ, միա՛ւ կուլայ.
լէհլէթ քեզի, չար սատանայ.
Քեռին աչքը ժիր կը բանայ.
Կատուն թակարդն ինկած անա...:

5. Քեռին բրնձեց կատուին պոչէն,
տուր որ կուտաս ձախ ու աջէն,
անոր հոգուն բիր մը քաշեց
որ հաւնեցաւ ով որ լըսեց:

6. Յետոյ դարձաւ, եկաւ Քեռին,
այսպէս ըսաւ մեր թութակին.
«ապրիս, թութակ, որ միշտ այդպէս
«դուն քու խելքով բեզ ազատես»»

ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ԿԵՆԴԱՆԻՆ

1

Շաւարշ շուկայէն տուն կու գար. տեսաւ
որ իր ընկերները խումբով կը վազեն դէպի
միւս փողոցը:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ, հարցուց Շաւարշ:

— Կապիկը, կապիկը, պոռաց մէկ ընկերը
և վազեց փողոցէն վար:

Շաւարշ ինք ալ սկսաւ վազել՝ իր ընկերնե-
րուն դացած կողմը:

2

Ի՞նչ տեսնէ աղէկ: Տեսաւ կենդանի մը. այդ
կենդանիին վիզէն ալ շղթայ մը կախուած և շրդ-
թային ծայրէն մարդ մը բռնած:

Մարդը տափ մը ունի ձեռքը, որ կը զարնէ: Կենդանին մարդու պէս դէմք ունի, մարդու պէս ձեռքեր ու ոտքեր ունի. սկսաւ ահա տեսակ տեսակ խաղեր ընել, ցատկել, պարել և պառաւի պէս քայլել:

Շաւարշ երբ կը նայէր կենդանիին չարաճճի աչքերուն, կը զարմանար և խնդուկը չէր կըրնար բռնել:

Իր ընկերները պտուղ կը նետէին անոր ու կը պոռային.

— Կապիկ, ահա քեզի կեռաս. կեր տեսնենք:

Ու կապիկը կուտէր պտուղը, և մարդու պէս, կուտը բերնէն հանելով՝ կը նետէր մանուկներուն:

3

Միւս օր, երբ Շաւարշ ու իր ընկերները դպրոց գացին, իրենց ուսուցչին հարցումներ ըրին՝ կապիկին վրայ:

Ուսուցիչը ըսաւ թէ, մարդէն ետք, ամէնէն խելացի կենդանին կապիկն է: Յայտնեց թէ մէկ քանի տեսակ կապիկներ կան, ինչպէս, օրանկոթանկ, շիմբազի, ևայլն:

Մանուկները չէին ուզեր որ ուսուցիչը ընդհատէ դասը. կը փափաքէին որ միշտ նոր ու նոր բաներ ըսէ իրենց: Ուսուցիչը խոստացաւ, գալ դասին, շատ հետաքրքիր պատմութիւն մը ընել՝ կապիկին վրայ:

1. Ինչո՞ւ կապիկը մարդու կը նմանի:

2. Ինչէ՞ս գիտէք թէ խելացի կենդանի է կապիկը:

ԿԱՊԻԿԻՆ ԱՐՁԱՆԸ

1

Տղաք, երէկ ձեզի խոստացայ որ կապիկին վրայ պատմութիւն մը պատմեմ, մտիկ կ'ընէ՞ք:

— Այո, այո, պոռացին ամէնքն ալ:

Մանուկները լուռ կեցան և ուշադիր կը սպասէին:

2

Ուսուցիչը այսպէս պատմեց.

— Ֆրանսայի քաղաքներէն մէկուն մէջ, արձան մը կայ շինուած. այդ արձանը՝ Շարիման անունով շիմբազի կապիկի մը արձանն է: Լսեցէք թէ ինչո՞ւ համար այս մեծ պատիւին արժանացաւ Շարիման:

«Ճամբորդին մէկը, Ափրիկէէն դարձած տեսն, Շարիմանը իր հետ այդ քաղաքը բերած էր: Կապիկը ազատ-համարձակ կը պտտէր քաղաքին փողոցները, և ամէն տեղ ալ կը մտնէր ու կելլէր:

«Օր մը, կապիկը տեսաւ որ՝ փոքրիկ մանուկ մը, ջրհորին քով խաղցած ատեն, յանկարծ գլորեցաւ, ինկաւ անոր մէջ: Կապիկը, ակնթարթի մը մէջ, բռնեց դոյլին չուանը, ջրհորէն վար սահեցաւ, գրկեց խեղդուելու վրայ եղող մանուկը, և վեր բարձրացաւ:

«Քաղաքացիները, ասոր համար, շատ սիրեցին այդ կապիկը:

«Շարիման կը մըտնէր ամէն տուն, կը մըտնէր ամէն խանութ և իր ուզած անուշ միրգերն ու կանաչեղէնները ընտրելով՝ կուտէր:

«Կերթար մանուկներուն հիւանդանոցը. հոն հազարումէկ զըւարճալի խաղեր կընէր, կատակներ կընէր և կը զուարթացնէր հիւանդ մանուկները: Մանուկները շատ կը սիրէին զինք:»

3

— Ըսել է որ կապիկներն ալ մարդու պէս խելք ունին, հարցուցին աշակերտները:

— Հապա՛, ըսաւ ուսուցիչը. շատ շատերը մեզի պէս խելք ունին:

1. Ի՞նչու Շարիման կապիկին համար մարդիկ արձան շինեցին:

2. Ի՞նչ ըսել է հիւանդանոց: Ինչո՞ւ հիւանդանոց կը շինեն:

ՀԱՅԵԿՆ ՈՒ ՏԱՏՐԱԿԸ

Ճայեկն՝ ըսաւ՝ տատա-
րակ հաւուն.

— Ինչո՞ւ կուլաս կուց
կուց՝ արիւն՝
որ կը հոսի դէպի ա-
ռուն:»

Տատրակն ըսաւ արօր
հաւուն

— «Գրնաց զարուն, եկաւ աշուն,
կըտրաւ ջրիկ աղբիւրներուն,
կըտրաւ խոտիկ ծաղիկներուն,
կըտրաւ ձանիկ կաքաւներուն.
այնքան պիտի լամ ես անքուն
որ գայ արիւն իմ աչքերուն...
ես ի՞նչ ընեմ իմ ձագերուն:»

Ճայեկն ըսաւ տատրակ հաւուն.

— «Մի՛ լար, մի՛ լար, դուն այս աշուն,
շուտով կու գայ բարի զարուն,
լոյս կը ցաթի մեր լեռներուն,
դուռ կը բացուի խեղճուկներուն.
ես քեզ կառնեմ իմ թեւերուն,
կերթանք վրրան մեծ ծառերուն,
կերթանք հեռուն դեռ սարերուն:
Բոյն կը դընեմ մէջ քարերուն,
տուն կը շինեմ մէջ զագերուն,

երթիկ բանամ դէմ հով քամուն,
թոնիր թաղեմ մէջ այրերուն,
ծուխ կը հանեմ հետ ամպերուն.
մեր ցաւ կու տանք հարաւ քամուն:»

Գրնաց աշուն, եկաւ գարուն.
կաթէր ջրիկ աղբիւրներուն,
կերթար լըցուէր բարակ առուն.
ծըլաւ շուշան մեր սարերուն
փունջ մանուշակ մէջ ձորերուն,
կու գայ ձայնիկ նոր գառներուն:

1. Տատրակը ինչո՞ւ տխուր էր:

2. Ո՞վ մխիթարեց զայն եւ ի՞նչ ըսաւ անոր:

3. Ի՞նչու ձայնիկ ալ չէր վախճար ձմեռէն:

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԶՄԵԼԻՆ

1

Գարեգին դպրոցի բակին մէջ զմեռի մը գը-
տաւ: Ճերմակ փղոսկրէ կոթով, սիրուն, շատ
սիրուն զմեռի մը:

Գարեգին կը բանայ փայլուն շեղքը. կը
գոցէ, նորէն կը բանայ ու կը նայի վրան:

Շատոնց է որ կը փափաքէր զմեռի մը ու-
նենալ: Իր բոլոր ընկերներն ալ ունէին մէկ մէկ

հատ, մինակ ինք չունի. ամէն անգամ որ մա-
տիտին ծայրը հանէ՝ իր ընկերոջ զմեռին կուգէ:

«Ինչպէ՞ս բանեցաւ
բաղդս», կըսէ Գարեգին,
ու զմեռին կը դնէ գրպա-
նը, տուն կերթայ:

2

Իրկունը, Գարեգին
կը նստի դասերը սորվե-
լու. բայց, ատեն ատեն,
դուրս կելլէ, գրպանէն կը
հանէ զմեռին, և գաղտուկ
գաղտուկ անոր վրայ կը
նայի:

Կը վախճայ որ մարդ
չտեսնէ. ինքզինք յանցաւոր կը զգայ:

Յանցաւոր: Ինչո՞ւ համար:

Անոր համար որ, Գարեգին գիտէ թէ՛ այդ
զմեռին անշուշտ դպրոցի տղոցմէ մէկը կորսն-
ցուցեր է. գիտէ թէ՛ հիմա անոր տէրը տրտում
տխուր է:

3

Գարեգին, յանկարծ, գրպանէն կը հանէ զմե-
ռին ու մայրիկին կը ցուցնէ.

— Տէ՛ս, մայրիկ, ինչ՞աղուոր զմեռի մը գտա-
ւայսօր. իր տիրոջը տամ, այնպէս չէ՞:

— Անշուշտ, անշուշտ, զաւակս, կըսէ մայր

քիկը: Վաղը առտու, կը տանես, քու ուսուցչիդ
կու տաս, որ ան ալ տէրը գտնէ ու անոր յանձ-
նէ: Տեսնաս ինչպէս պիտի խնդայ կորսնցնողը՝
երբ իր կորուստը գտնէ:

Միւս օր, առտուն, Գարեգին կը տանէ զմե-
լին և կը յանձնէ ուսուցչին:

— Շատ լաւ, տղաս, կըսէ ուսուցիչը. հար-
ցընենք, տեսնենք որո՞ւնն է:

1. Գարեգին ինչո՞ւ գաղտուկ գաղտուկ կը նայէր զմեկին վրայ եւ
ինչո՞ւ յանցաւոր կը զգար ինքզինք:
2. Մայրիկը իրեն ի՞նչ պատուիրած էր:
3. Գարեգին լա՞ւ բան ըրած էր որ զմեկին շուտով իր մայրիկին ցոյց
չէր տուեր:

ՀՐԱՇԱԼԻ ՀԱՏԻԿԸ

1

Կըլայ չըլար, այրի կին մը. կունենայ մէկ
հատիկ տղայ մը, անուընր Վահագ:

Օրուան մէկը, մայրը կըսէ.

— Գնա, ամբարէն ալիւր բեր, հաց եփեմ:

Վահագ կերթայ, կը քերէ ամբարին տակը
և կը բերէ եղած ալիւրը: Դռան առջև, դէմը
կեպէ հիւսիսային քամին, կը ցրուէ ալիւրը, կը
ցանէ չորս դին:

Վահագ շատ կը բարկանայ քամիին դէմ.
կուգայ մօրը կը պատմէ անոր ըրածը:

— Մայրիկ, կըսէ, մնա՛ս բարով. ես կերթամ
քամիէն ալիւրս ուղելու:

Կըսէ ու կերթար:

2

Կերթայ, կերթայ, կը հասնի քամիին ցո՛ւրտ-
ցո՛ւրտ պալատը:

Քամին պաղ-պաղ կը հարցնէ.

— Ինչ կուզես ինծմէ, է՛յ տղայ:

— Ի՞նչպէս թէ ինչ կուզեմ, եկեր եմ ա-
լիւրս ուղելու: Դուն ցրուեցիր մեր ալիւրը, ա-
նօթի թողուցիր մայր ու տղայ. ետ տուր ալիւ-
րըս. մինչև չտաս, այս տեղէն չեմ շարժիր:

Քամին կը մտածէ, կը մտածէ, կը դառնայ՝
կըսէ տղուն.

— Ես ալիւր չունիմ որ ձեզի տամ. բայց
ալիւրի տեղ՝ ուրիշ բան մը կու տամ: Կու տամ
քեզի հրաշալի, աննման հատիկ մը: Տար, ցանէ
և միշտ հաց կունենաս:

3

Տղան վերցուց հատիկը, եկաւ տուն, ցանեց
իրենց բակը: Օր մըն ալ, տեսաւ՝ որ բակը կա-
նաչ արտ է դարձեր: Բուսեր են ցօղուններ, ա-
մէն մէկ ցօղունի վրայ հարիւր հասկ, հասկերը
լեցուն հատիկներով:

Վահագ հաւաքեց հունձքը, ալիւր շինեց,
մայրն ալ հաց եփեց. կերան, կշտացան մայր ու
տղայ:

Միւս տարին, Վահագ մեծ արտ մը վարեց, ցանեց. դարձեալ առատ հունձք առաւ:

Հարստացաւ Վահագ: Մայր ու տղայ աղ- ուոր տուն մը շինեցին, և հանգիստ, հանգիստ կապրէին:

4

Օր մը որ Վահագ իր կալը կը հանէր, աղ- քատ այրի կին մը եկաւ, և ափ մը ցորեն ուղեց:

— Որքերս անօթի են, քիչ մը ցորեն տուր, տանեմ, ալիւր աղամ և կշտացնեմ անոնց փորը:

Վահագ վռնտեց այրին:

Այդ ատեն, վրայ հասաւ հիւսիսային քամին. փչեց, ցրուեց ցորենի դէզերը, և պոռաց Վահա- գին ականջին.

— Անպիտան տղայ, ես քեզի այսքան բարիք տուի որ՝ մինամկ ուտես. դուն հարստացար և ուրիշներուն չես օգներ: Ա՛յ ցորենի երես չես տեսներ. ինչ որ ցանես՝ պիտի փճացնեմ:

Վահագին շունը լացաւ ու ըսաւ.

— Քամի, քա՛մի, գոնէ ինծի խղճա. հապա ես ինչ ընեմ, ես ինչ ուտեմ...:

— Լա՛ւ, որ այդպէս է, ըսաւ քամին, քու բաժինդ կը թողում. դուն ալ քու բաժինէդ մաս հանէ քու տիրոջը:

Այն օրէն ասդին, ցօղունին վրայ մէկ հասկ բուսաւ. և Վահագ այդ հասկն ալ անփառ չէր

բերեր տուն: Շատ անգամ, քամին կը փչէր՝ գետնին կը կպցնէր ցորենը. շատ անգամ, ցան- ուածին կէսն ալ չէր անցներ Վահագին ձեռքը:

1. Յորենը ցանելէ առաջ, նախ ի՞նչ պէտք է ընել արտը:

2. Յորենը ցանեցինք. մինչեւ որ հաց շինենք, ի՞նչեր պէտք է ընենք. պատմեցէք:

Ձ Ի Ն

1

Անգամ մը, կռուի մէջ, արաք ցեղապետ մը գերի բռնուեցաւ:

Յեղապետը վերը էր առեր թեւէն. թըշ- նամիները կապեր էին գինք ուղտի մը վրայ, և կը տանէին իրենց հետ:

Գերի բռնած էին նաև ցեղապետին ձին, որ ազնիւ նժոյգ մըն էր:

Գիշերը, պառկե- ցան ամէնքը անապա- տին մէջ:

Գերիներուն և ցե-ղապետին ալ ոտքերը կապած էին կաշիէ փոկերով, որ չլլայ թէ փախչին:

Յեղապետին բունը չէր գար. սաստիկ կը ցաւէին իր վէրքերը:

Յանկարծ, խաւարին մէջէն լսեց նժոյգի մը խրխնջիւնը:

Յեղապետը ճանչցաւ իր ձիուն ձայնը. «Երթամ, անգամ մըն ալ տեսնեմ իմ սիրելի կենդանիս», ըսաւ:

Երեսի վրայ քսուելով, սողալէն-սողալէն՝ գնաց մինչև իր նժոյգին բով:

Մօտեցաւ անոր և ըսաւ.

— Իմ ազնիւ երիվարս, դ՞ո՞ւն ալ ինծի պէս բանտարկեալ պիտի ըլլաս: Քե՛զ ալ գերի կը տանեն ահա: Ա՛լ ո՛վ քեզի ուղտի կաթ պիտի խմցնէ, ա՛լ ո՛վ քեզի ափով գարի պիտի կերցնէ: Անապատին մէջ չպիտի սուրաս հովին պէս, և

պիտի ըլլաս ինծի նման թշուառ: Բայց, ո՛չ. եթէ ես գերի եմ, գոնէ դուն ազատ եղիւր. թո՛ւր, վերադարձիր իմ վրաններս, գնա՛ կանգ առ անոնց առջև, գլուխդ ներս երկնցուր և լղէ իմ փոքր զաւակներուս ձեռքերը . . . :

Յեղապետը ակռաներով քակեց նժոյգին պարանէ ոտնակապերը:

Կենդանին ազատ եղաւ. բայց, տեսաւ որ իր տէրը վիրաւորուած է և անոր ոտքերը շղթայակապ են: Գլուխը ծռեց, հոտոտեց իր տէրը, և խաճնելով անոր կաշիէ գօտիէն՝ սկսաւ քառամբակ արշաւել:

Հասաւ տիրոջը վրանները. վար դրաւ իր տէրը՝ աւազներուն վրայ, անոր կնկանն ու զաւակներուն առջև. բայց, ինք ալ, անմիջապէս, ինկաւ գետին ու անշնչացաւ՝ յոգնութենէն.

Մեռաւ ազնիւ կենդանին. բայց մարդիկ լացին իր վրայ, և իր պատմութիւնը աւանդեցին բերնէ բերան:

1. Արաբները ո՞ւր կը բնակին եւ ի՞նչ տնտեսական գործերով են:
2. Ի՞նչ ըրաւ ցեղապետը երբ իր ձիուն խրխնջիւնը լսեց:
3. Ձին ի՞նչպէս հասկցաւ թէ իր տէրը գերի է բռնուած:
4. Ի՞նչպէս ազատեց իր տէրը եւ ինք ի՞նչ եղաւ:
5. Ձին կը խրխնջայ, հասաւ է՞ջը, կո՞վը, ա՞յծը, շո՞ւնը, կատո՞ւնը, . . .

Մ Կ Ա Ն Մ Ա Ն Ը

1

Ճնճուղն ու ժուկը աղբար եղան: Գետին
ափը բոյն շինեցին, մտան մէջը:

Օր մը Ճնճուղը գնաց հողը փռտելու, ետ
եկաւ, տեսաւ որ Մուկը մեռեր է: Ծնկանը
սարկաւ.

— Վայ, աղբա՛ր, վայ...

Եօթը ճամբուն մէջտեղ նստեցաւ, հողը
փորեց, գլխուն թափեց.

— Վայ, աղբա՛ր, վայ:

Ձայնին վրայ Լորիկն եկաւ.

— Էյ իմ ճնճո՛ւղ նախշուն փետուր,
հողը ինչո՞ւ գլխուդ կու տաս:

— Թըճճ, թըճճ, Ճնճուղն ըսաւ,
ես որ չի տամ, ո՞վ տայ հապա.

մրկան նրման աղբար մեռաւ,
աշխարհքն այսպէս անտէր մընաց.

ես որ հողը տամ իմ գրլխուն
մե՞ծ բան է...:

— «Ափսո՛ս, ափսո՛ս, ըսաւ լորը,
«մրկան նրման մարդը մեռաւ:»
Ըսաւ, իրեն այնքան զարկաւ
որ կոտրեցաւ մէկ թեւիկը
ու վար ինկաւ:

2

Ծառը ըսաւ.

— Լորիկ քուրիկ, ճրտճրտուրիկ,
ինչո՞ւ ես մէկ թեւըդ կոտրեր:

— Ինչպէ՞ս հապա ես չը կոտրեմ.
մրկան նրման մարդը մեռաւ,
աշխարհքն այսպէս անտէր մընաց:
Ճընճուղը հող կուտայ գրլխուն,
ես որ իմ մէկ թեւս կոտրեմ՝
մե՞ծ բան է...:

— «Ա՛խ-վա՛խ, ա՛խ-վա՛խ, պոռաց ծառը.
մրկան նրման մարդը՞ մեռնի...»
Դընաց եկաւ, գընաց եկաւ,
իւր ճիւղերը զարկաւ իրար,
ջարդեց, մընաց ճրդակոտոր:

3

Քարերն ըսին:

— Ծառիկ-մանիկ, կանանչ թառիկ,
ճիւղերդ ի՞նչու վար թափեցիր:

— «Վայ, ձեր տունը Աստուած շինէ,
մրկան նրման մարդը մեռա՛ւ,
աշխարհքն այսպէս անտէր մընաց.
ճընճուղն այն տեղ հողը գրլխուն,
լորը իրեն թեւը կոտրած,
ես որ թափեմ իմ ճիւղերս՝
մե՞ծ բան է...

— «Հագար ափսոս, քարերն ըսին,
մըկան նրման մարդը մեռաւ.»
ու գողալէն, գողգըռալէն՝
գըլորուեցան լեռներն ի վար
ու թափուեցան ջրերուն մէջ:

4

Ջրերն ըսին.

— Ի՞նչ է եղեր, էյ խենդ քարեր,
չէ՞ որ ձեր տեղն անշարժ էիք,
ինչո՞ւ այդպէս վար կը թափիք:

— Այ ի՞նչ անշարժ, չէք ըսեր որ
մըկան նրման մարդը մեռաւ,
աշխարհքն այսպէս անտէր մնաց.
ճընճուղն այն տեղ հողը գլխուն,
լորիկն իրեն թեւը կոտրած,
ծառը ժրնած ճըղակոտոր,
մենք մեր տեղէն որ գլորուինք
մե՞ծ բան է...

— «Հէյ-վա՛խ, հէյ-վա՛խ, ի՞նչ իմացանք»
մըկան նրման մարդն ալ մեռնի...»
Ջրերն ըսին, խառնուեցան,
ու վազեցին պըղտոր-մըլտոր:

5

Ան կողմերէն տըքտըքալով
Պառաւն եկաւ: Աս որ տեսաւ.

— Էյ գըլգըլան ջրեր, ըսաւ,

դուք պարզ էիք ու միշտ գուլալ,
ինչո՞ւ այսօր պըղտորեցաք:

— Վա՛յ քու տունդ փրլի, պառա՛ւ,
դուն չե՞ս լսեր՝ ի՞նչ է եղեր.
մըկան նրման մարդը մեռաւ,
աշխարհքն այսպէս անտէր մընաց.
ճընճուղն այն տեղը հողը գլխուն,
լորը իրեն թեւը կոտրած,
ծառը եղած ճըղակոտոր,
քարերը վար դլտոր-մըլտոր,
որ մենք այսպէս դառնանք պըղտոր՝
մե՞ծ բան է...

— «Հողն իմ գըլխո՞ւս, պառաւն ըսաւ,
մըկան նման մարդը՞ մեռնի...»
զարկաւ գըլխուն, մազը փետտեց,
երեսն ըրաւ արիւնլըռայ,
ու գըլխաբաց գեղը վազեց:

6

Գեղացիք որ տեսան՝ ըսին.

— Պառա՛ւ մայրիկ, ի՞նչ է եղեր,
ինչո՞ւ երեսդ արիւնլըռայ:
— Վա՛յ ես քօռնամ, մի՛ հարցընէք.
մըկան նրման մարդը մեռաւ,
աշխարհքն այսպէս անտէր մընաց.
ճընճուղն այնտեղ հողը գլխուն,
լորը իրեն թեւը կոտրած,
ծառը եղած ճըղակոտոր:

քարերը վար գըլտոր-մըլտոր,
ջրերն ամէն հող ու պըղտոր,
եո որ երեսս արիւնոտեմ՝

մեծ բան է...

— Ափսո՛ս, ափսո՛ս, հազար ափսո՛ս,
որ այն տեսակ մարդը մեռաւ...»

Ափսոսացին ան գեղացիք,
սևեր հագան, սուգ նստեցան:

7

— Վա՛յ, ո՞վ ըսաւ, ո՞վ ըսաւ...

— Հողը-գլխուն ճընճուղն ըսաւ,

թևը կոտրած Լորիկն ըսաւ,

ճըղակոտոր Ծառը ըսաւ,

գըլտոր-մըլտոր Քարիկն ըսաւ,

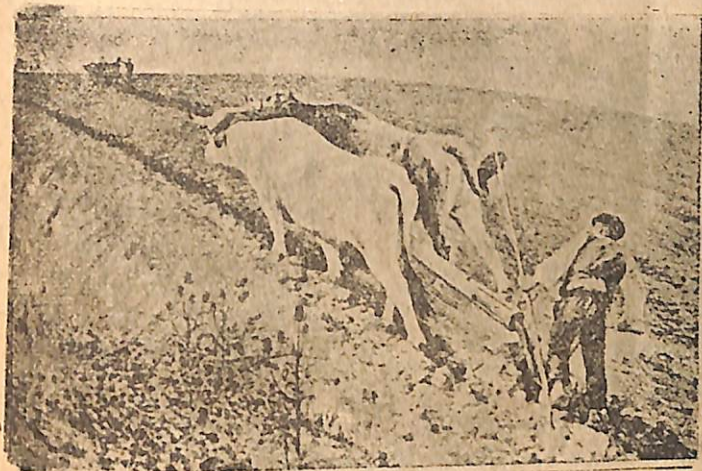
Պըղտոր-մըղտոր Զըրիկն ըսաւ,

դըլուխը բաց Պառաւն ըսաւ.

մեր Մկնիկը մեռեր է...

ալ ո՞վ մընաց այս աշխարհքը,

ալ ի՞նչ ապրինք այս աշխարհքը...

ՈՍԿԻՒՆ ԿԱՐԱՍԸ

1

Ես մեր ծերերէն եմ լսեր, մեր ծերերն ալ
իրենց պապերէն, անոնց պապերն ալ իրենց մե-
ծերէն՝ թէ ժամանակով աղքատ հողագործ մը
կար. այս հողագործը ունէր մէկ օրավար հող և
մէկ լուծ եզ:

Զմեռը, աղքատ հողագործին եզները սատ-
կեցան: Գարունը, վար ու ցանի ատեն, եզ չու-
նէր որ վարէր, ուստի՝ հողը վարձով տուաւ իր
դրացիին:

Այս դրացին, վարելու ժամանակ, կը տեսնէ
որ խոփը բանի մը կը դպնայ: Կը ծռի, հողը մէկ

կողմ կրնէ, և կը գտնէ կարաս մը ոսկի: Եզները լծուած կը թողու, կը վազէ գիւղը՝ հողատիրոջ քով, և կըսէ.

— Ա՛չքդ լոյս, դրա՛ցի եղբայր. հողիդ մէջէն կարաս մը ոսկի դուրս ելաւ, եկուր տար:

— Չէ, աղբա՛ր, այդ ոսկին իմս չէ, կը պատասխանէ հողատէրը: Արտին վարձքը դուն ես տուեր, դուն ես վարեր, ուստի հողին մէջէն ինչ որ դուրս գալ՝ քու հալալ հախդ է. ոսկի է՝ դուրս եկեր, թո՛ղ ոսկի ըլլայ, դարձեալ քուկդ է:

Կը սկսին վիճիլ. չեն համաձայնիր և կերթան թագաւորին մօտ գանգատի:

Թագաւորը կարաս մը ոսկիին ձայնը կը լսէ թէ չէ, աչքերը չորս կը բանայ և կըսէ.

— Ո՛չ քուկդ է, ոչ ալ անորը. ոսկին իմ հողիս մէջէն է ելեր, իմս է:

Մարդ կաննէ հետը և կերթայ որ հանէ բերէ: Կերթայ, բայց ի՛նչ տեսնայ աղէկ. կարաս մը՝ մինչև բերանը լեցուն օձ...: Թագաւորը զարհուրած՝ ետ կը դառնայ:

2

Թագաւորը հրաման կրնէ որ պատժեն խաբեբայ գեղացիները:

— Չէ, թագաւոր, ապրա՛ծ կենաս, կաղաչեն խեղճերը. մեզ ինչո՞ւ կը պատժես. լաւ չես տեսեր, օձ չի կայ այն տեղ, ոսկի է, ոսկի...

Թագաւորը նոր մարդ կը խրկէ՝ որ երթան,

անգամ մըն ալ ստուգեն: Մարդիկ կերթան և լուր կը բերեն թէ իրաւ ոսկի՛ է:

Շատ կը զարմանայ թագաւորը, և ինքնիրեն կ'ըսէ. «գուցէ աչքերս լաւ չտեսան կամ տեսածս այն կարասը չէր»: Վեր կը կենայ և անգամ մըն ալ կերթայ:

Կը բանայ կարասը, — դարձեալ մէջը լեցուն օձ:

Աս ի՛նչ հրաշք է, կըսէ թագաւորը, չեմ հասկնար:

3

Խորհուրդի կը հրաւիրէ իր երկրին իմաստունները:

— «Բացատրեցէք, — կը հրամայէ իր իմաստուններուն. այս երկու մարդիկը, իրենց հողին մէջ, կարասով ոսկի են գտեր. ես որ կերթամ՝ կարասին մէջ օձ կը գտնեմ, ասոնք որ կերթան՝ ոսկի կը գտնեն. ի՛նչ է ասոր գաղտնիքը:

— Եթէ չես բարկանար, բացատրենք, թագաւոր ապրած, կըսեն իմաստունները: Կարասով ոսկին՝ աղքատ հողագործներուն արգար աշխատանքին համար է խրկուած. երբ անոնք կերթան՝ իրենց վարձքին կերթան և միշտ ոսկի կը գտնեն. իսկ երբ դուն կերթաս, կերթաս ուրի՛շին իրաւունքը յափշտակելու, անոր համար՝ ոսկիի տեղ օձ կը գտնես»:

Թագաւորը իրաւունք կու տայ իմաստուններուն, և դառնալով կըսէ հողագործներուն.

— Տէ՛ր, հիմա գացէք, տէր եղէք ձեր իրաւունքին և երկու եղբօր պէս հաշտութեամբ բաժնեցէք զանձը ձեր մէջ:

1. Ինչո՞ւ գիւղացիները երբ կ'արսին վրայ կերթային, ոսկի կը գտնէին, իսկ երբ Թագաւորը կերթար՝ ո՛չ կը գտնէր:
2. Ո՞վ պէտք է վազելէ աշխատութեան արդիւնքը:

ՔԱՄԻՆ ՈՒ ՄԱՐԱԳԸ

Քամին վազեց արագ արագ,
կեցաւ, պռուռաց. — «մարա՛գ, մարա՛գ,
զիտե՛ս թէ ի՞նչ ուժի տէր եմ,

բա՛ց դուռըդ որ քեզ յարդ բերեմ:»

Մարագն ըսաւ. — «Գընա՛ բանիդ,

ես կ'արօտ չեմ քու դարմանիդ.

յարդդ քեզի, զօրաւո՛ր տէր,

իմ դարմանս դուն մի՛ տաներ:»

1. Քամին ի՞նչ ըսաւ մարագին:
2. Մարագը ի՞նչ պատասխանեց:
3. Ինչո՞ւ այդպէս պատասխանեց:

Կովերը ջուրի կուգան

Ո՞Վ ԿԸ ՇԻՆԷ ՄԵՂՐԸ

Ուսուցիչը հարցուց աշակերտներուն.

— Գիտէ՞ք, մանուկներ, ո՞վ կը շինէ մեղրը:
Ամէնքն ալ միաբերան պոռացին. — «Մե-
ղճն, մեղուն»:

— Շա՛տ լաւ, բայց գիտէ՞ք թէ քա՛նի տեսակ
մեղու կայ, և ո՞վ է բուն մեղրը շինողը:

Տղաքը լռեցին, որովհետեւ չէին գիտեր:

Այն ատեն, ուսուցիչը ըսաւ.

— Տէ՛ ուրեմն, մտիկ
ըրէ՞ք որ ըսեմ ձեզի:
Մեղուները երեք
տեսակ են:

Կայ մայր թագու-
հին՝ որ միայն հաւկիթ
կածէ և ձագեր կը բերէ:

Կան արու մեղու-
ները՝ որ փեթակին վը-
րայ կը հսկեն:

Կան նաեւ գործաւորները՝ որ ծաղիկներուն
հիւթը կը ծծեն, մեղր ու մեղրամոմ կը պատ-
րաստեն, և ունին սուր խայթոց:

Տղաքը մտիկ կընէին:

— Բայց, գիտէ՞ք, տղա՛ք, մէկ փեթակի մէջ
միայն մէկ հատ մայր թագուհի կայ. երբ ուրիշ
մըն ալ ծնի, այն ատեն, ներսը մեծ բզզիւն մը

Մայր թագուհի

Գործաւոր մեղու Արու մեղու

կը լսուի. հին մայր թագուհին, իր հետ առնելով արու մեղուներ և գործաւորներ, կը ձգէ կը հեռանայ, կերթայ ուրիշ տեղ՝ նոր փեթակ կազմելու:

— Այո, այո, ըսին մանուկները. գիւղացիները այդ բանին կըսեն թէ «մեղուն պարս տուաւ»:

— Ճիշդ է, ըսաւ ուսուցիչը: Այսպէս, մեղուները քիչ տարիներու մէջ կը բազմանան:

Մենք մեղուներու մեղրը կուտենք, մոմը կը վառենք և ուրիշ բաներու կը գործածենք:

Մեղուն օգտակար միջատ է, և գիւղացիներուն համար շահաբեր:

1. Գանի՞ տեսակ մեղու կայ:	3. Ի՞նչ կընեն արու մեղուները:
2. Ի՞նչ կընէ մայր թագուհին:	4. Ի՞նչ կընեն գործաւորները:

5. Մեղուն ինչո՞ւ օգտակար միջատ է:

ԱՅՈՒՆ ԵՒ ՈՉ

Այոն պզտիկ աշխուժ աղջիկ մըն էր, աչքերը ժպտուն, շրթունքները ժպտուն, քիթը դողդոջուն:

Երբ մայրիկը կըսէր. «Երեսդ լուա՛, զգեստներդ մաքրէ», — աղջիկը իսկոյն կը պատասխանէր.

— Այո, այո, մայրիկ:

Անոր երեսը միշտ մաքուր էր, մազերը սանաւորուած, զգեստները առանց կեղտի:

Ոչը պզտիկ դանդաղ տղայ մըն էր, յօնքերը կախ, աչքերը մոայլ և շրթունքները ուռած:

Երբ մայրիկը կըսէր. «Երեսդ լուա՛, զգեստներդ մաքրէ», — տղան կը պատասխանէր.

— Ո՛չ, չեմ ուզեր, ո՛չ:

Անոր երեսն ալ մրոտ էր, մազերն ալ խառն ի խուռն, լաթերն ալ փոշոտ:

Երբ մայրիկը կըսէր Այոին. «Գնա՛, թաշկի՛նակս բեր», — աղջիկը կը կանչէր. «Այո մայրիկ, հիմա՛»: Եւ կը վազէր, կը բերէր թաշկինակը:

Ոչը երբեք մեծերուն խօսքը չէր կատարեր: Երբ հայրիկը կըսէր. «Գնա՛, ջուր մը բեր», անիկա ուսը վեր կը քաշէր և կը մրթմրթար. «Ո՛չ, չեմ երթար, ո՛չ»:

Ճաշի ժամանակ, երբ մայրիկը կըսէր Այոին՝ «անձեռնոցը վրադ կապէ՛, նստիր կերակուրդ կեր», — աղջիկը կըսէր. «Այո, այո, մայրիկ. ա՛խ, աս ի՛նչ լաւ կերակուր է»:

Իսկ երբ Ոչին կըսէին «անձեռնոցդ կապէ՛, կերակուրդ կե՛ր», — կոշտ ու կոպիտ կը պոռար. «Ո՛չ, չեմ կապեր: Էօ՛ֆ, աս ի՛նչ գէշ կերակուր է»:

Երբ կը մթնէր ու մայրիկը ձայն կու տար Այոին, «ժամանակ է, լաթերդ հանէ ու պառկիր», — աղջիկը իսկոյն ոտքի կեպէր ու կըսէր. «Այո, այո, երթամ պառկիմ: Բարի՛ գիշեր, հայրիկ. բարի՛ գիշեր, մայրիկ»:

Իսկ Ոչը երբեք առանց լացի չէր երթար քնանալու. ոտքերը գետին կը գարնէր, կը յամառէր: «Ո՛չ, չեմ պառկիր. ո՛չ, չեմ քնանար»։ Ու կուլա՛ր, կը պոռար. գորով կը հանէին լաթերը ու կը պառկեցնէին:

Ու երբ Ոչը տեղ մը հիւր երթար ու դուռը գարնէր, զինք տեսնելով, ներսէն կը պատասխանէին. «Ո՛չ, ո՛չ, այսօր մենք գործ ունինք», և շուտով դուռը կը փակէին երեսին:

Իսկ երբ Այոն ըլլար դուռը ծեծողը, անմիջապէս կը բանային, դէմը կը վազէին, «Օ՛, բարի եկար, բարի եկար, հրամմէ՛, հրամմէ՛» ըսելով ներս կը տանէին:

ԿՈՅՐԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ

Ցորեկ ատեն
խարխափելէն

չորս հատ կոյրեր, եկան դպան
փիղի մը մեծ հսկայական:

Մէկն որ մարմինն դպաւ ահեղ.

— Հէյ, ըզգո՛ւշ, պոռաց, պատ մը կայ այստեղ:

Միւսն որ ոտքն էր շոշափեր իր դէմ՝

— Ի՛նչ պատ, կո՛ճղ է, կո՛ճղ, ըսաւ ժպտադէմ:

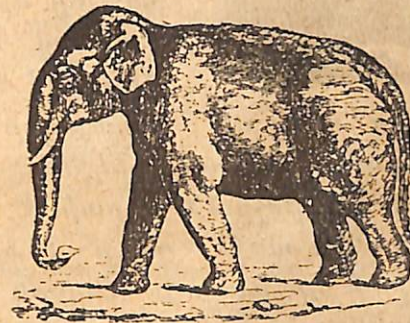
Երրորդին ձեռքը կրնճիթն էր ինկեր.

— Օ՛ձ է, Օ՛ձ, գոռաց, ա՛լ ի՞նչ էք կեցեր:

Մինչ չորրորդը որ պոչէն էր բռններ՝
քա՛հ քա՛հ խնդալով կը կրկնէր անհոգ.

— Իրա՛ւ որ կոյր էք, աղբա՛րներ խելօք.
ո՛չ աս է, ո՛չ ան, կախուած թոկ է թոկ...

Ու պոռպըռալով չորսն ալ մէկ բերան
ինչպէս որ փիղին
դէմն ելած էին,
այնպէս ալ կոյր-կոյր, կրկին ետ դարձան,
եւ լեռան նըման
փիղը չի ճանչցան:

1. Առաջին կոյրը ինչո՞ւ պոռաց թէ «պատ մը կայ այստեղ»:
2. Երկրորդ կոյրը ինչո՞ւ «կոճղ է» ըսաւ:
3. Երրորդը ինչո՞ւ «օձ է» ըսաւ:
4. Չորրորդը ինչո՞ւ «կախուած թոկ է» պոռաց:
5. Կոյրերը քանի՞ բանի նմանցուցին մէկ փեղը:
6. Վերջը վերջը դիտցան թէ փիղ է: Ինչո՞ւ:

ԿԱՂԱՆԴԻՆ ՕՐԸ

Կաղանդ պապան եկաւ և ինչեր, ինչեր բերաւ Տիգրանիկին: Հայրիկը, հօրքոյրը, մեծ մայրը, մօրաքոյրը, մայրիկը՝ ամէնքն ալ, աղուոր աղուոր կաղանդ-չէքներ տուին անոր:

Տիգրանիկը այն-չափ նուէրներ ունի՝ որ չգիտեր թէ որ մէկին նայի, որ մէկին հետ խաղայ: Մեծ մայրիկը չամիչ, պաստեղ ու ռոճիկ տուեր է. մօրաքոյրը՝ փայտէ ձի մը, ճերմակ ստեւով և ճերմակ թամբով. հօրաքոյրը՝ կապոյտ աչքերով, դեղձան մազերով տիկին մը:

Ախ, ինչքան, ինչքան ուրախ է Տիգրանիկը: Նստեր է սեղանին առջև, անոր վրայ շարեր է իր նուէրները և կը խաղայ: Բոլորն ալ իրենն են, մինակ իրենը:

Ահա, իր պատուհանին տակէն կանցնի դրացիենց Մանուկը: Մանուկը կաղանդչէք չունի. անոր մայրիկը մեռած է և հայրիկն ալ աղքատ է:

Մանուկ պատուհանէն ներս կը նայի, և կը դիտէ Տիգրանիկին նուէրները:

Տիգրանիկ մէկիկ մէկիկ կը հանէ իր խաղալիկները: Կը ցուցնէ իր պաստեղն ու չամիչը, իր փայտէ ձին ու տիկինը. կը ցուցնէ ու մտքէն կըսէ. «Մանուկը թող տեսնէ թէ ես ինչքան գեղեցիկ բաներ ունիմ»:

Բայց, Տիգրանիկին մայրիկը հոն է, և կամացուկ մը կըսէ իր զաւկին.

— Իմ անուշիկ տղա՛ս, տե՛ս, Մանուկը կաղանդչէք չունի. բարի տղաքը պէտք է որ ուրախացնեն իրենց ընկերները: Դուն ալ բարի եղիւր, և խաղալիկներէդ մէկը տուր Մանուկին:

Տիգրանիկ առաջին անգամ կը վարանի. բայց, իր սիրտը շատ բարի է: Երբ կը տեսնէ որ մայրիկը չամիչ ու նուշ կը լեցնէ Մանուկին գրպանները, ինք ալ կառնէ իր խաղալիկներէն մէկը, տիկինը, և կերկնցնէ Մանուկին:

1. Կաղանդին դուն ինչ նուէրներ ստացար:
2. Ի՞նչ ըրաւ Տիգրանիկ Մանուկին:
3. Ի՞նչ պէտք է ընեն բարի մանուկները:

ՅՈՐԵՆԻ ՀԱՏԻԿԸ

1

Դեկտեմբերի մէջ էր: Ծառերը սառներ էին,
և տրտում տխուր վեր կը բարձրացնէին իրենց
չոր ճիւղերը: Երկինքը դարձեր էր մոխրագոյն,
և ձիւնը կու գա՛ր, կու գա՛ր անհատնում. կու
գար, կը ծածկէր գետինը:

Գեղացի փոքր աղջիկ մը դուրս ելաւ իրենց
տունէն և դպրոց կերթար:

Ամէն առտու, կը քալէր դաշտին մէջի այդ
ուղիէն:

Փոքրիկ աղջիկը կը քալէր չուզելով. սիրտը
նեղ էր. ցուրտէն կը մսէին ձեռքերը, կարմը-
րեր էին ևրեսները. հագիւ թեւին տակ կը պա-
հէր իր դասագրքերը, և ձիւնը կը ճարճատէր
ոտքերուն տակ:

Ճամբան երկա՛ր է և շատ դժուար, կ'ըսէր
ինքնիրեն: Քա՛նի անգամ տակաւին պիտի անց-
նիմ դառնամ ասկէ: Ո՞ւր է արևը. ո՞ւր են ծա-
ղիկները. ե՞րբ պիտի գայ գարունը:

Եւ խեղճ աղջիկը կը քալէր տրտում տը-
խուր: Արցունքի կաթիլ մը կախուեցաւ իր թար-
թիչներէն:

2

Բայց ահա, կարծես ձայն մը կու գայ ա-
կանջին: Կը ծռի, մտիկ կ'ընէ:

Ձայնը գետնէն կու գայ, թեթև, քաղցր,
էրգի պէս անուշ, և կ'ըսէ:

Յուրտ է, ցուրտ է հողին տակ,
բայց պիտի գայ արեգակ.
պիտի գան տօն ու Ձատիկ,
տաքուկ օրեր ու ծաղիկ.
լըսէ ինծի, ա՛յ աղջիկ:

Յուրտ է, ցուրտ է հողին տակ,
բայց ես չեմ լար գրխահակ.
կերգեմ ուրախ, կ'սպասեմ,
որովհետեւ լաւ գիտեմ՝
պիտի գան տօն ու Ձատիկ,
արև օրեր ու ծաղիկ.
հաւտա՛ ինծի, ա՛յ աղջիկ:

3

Աղջիկը խոշոր խոշոր կը բանայ աչքերն ու
աւանջները. չի համարձակիր առաջ երթալ:

Վերջապէս կը հարցնէ.

— Ո՞վ ես դուն:

— Յորենի հատիկ, կը պատասխանէ քնքուշ
ձայնը:

— Ի՞նչ կ'ընես հոտ:

— Երկու ամիս է որ երկրագործին ձեռքը

ձգեց զիս քչա՛ ծակին մէջ, և կը կենամ այս
մուկ տեղը:

— Դուն չի լացի՞ր բնաւ:

— Երբեք:

— Հիմա ալ չե՞ս ուզեր որ լաս ինծի հետ:

— Ո՛հ, ինչո՞ւ լամ. ամօթ է լացը. կտրիճ մարդը չի լար:

Յորենի հատիկը նորէն սկսաւ երգել իր երգը:

Այդ երգին մէջ, ըսաւ թէ՛ ահա դպրոցին զանգակը կը հնչէ, շուտով դասերը պիտի սկսին, պէտք է աճապարել և դասէն ետ չմնալ:

Աղջիկը, ինք ալ, կը լսէ զանգակին ձայնը. կը սրբէ արցունքը, կը վազէ դպրոց:

4

Զմեռը շուտ անցաւ. ահա կարմիր արեւը կը փայլի. ցորենի հասկերը կանչցեր են. եկած է Զատիկը, թռչունները կը ճըլուրլան ու թիթեռներինքը զիրար կը հալածեն՝ թուփերուն վրայ:

Գարուն է: Յորենի հատիկը դուրս ելած է հողին տակէն. մութ տեղը փակուած առաջուան տըժգոյն բանտարկեալը չէ. հպարտ ցողուն մըն է հիմա, որ վեր կը բարձրանայ ու կը խնդայ արեւին երեսը:

Աղջիկը կը ճանչնայ ցորենի հատիկը, կը ժպտի ու կը լսէ.

— իրքա՛ն իրաւունք ունիս եղբր, կանաչ ցորեն. ես ալ քեզի պէս կտրիճ եղայ և ա՛լ չեմ լար:

1. Որո՞նք են ձմեռուան ամիսները:

2. Ի՞նչ տեմպերին մէջ ինչ լէ՞ս կըլլան ծառերը, երկինքը եւ ճամբաները:

3. Ինչո՞ւ տխուր էր փոքրիկ աղջիկը եւ ի՞նչ բանի դէմ կը գանգատէր:

4. Ի՞նչ երգեց ցորենի հատիկը եւ ի՞նչ ըսաւ փոքրիկ աղջիկին:

ԻՆՉ ԿԱՅ, ԻՆՉ ԿԱՅ

1

Բաղերը կը լողնային տղմուտ ջուրին մէջ. կը լողնային ու կը կռկռային:

— Ը՛, կը լսե՞ս, աս ի՞նչ ձայն է, հարցուց անոնցմէ մէկը իր ընկերոջ:

— Զարմա՛նք. այսքան խոշոր ձայն լսուած չէր այս ճահիճին մէջ. անպատճառ մեծ բան մը պատահած է, ըսաւ միւսը: Երթանք անգամ մը տեսնենք:

Ու երկու խելոք բաղերը, կռկռալէն-կռկռալէն, աճապարանքով սկսան լողալ առուն ի վար:

Միւսները որ տեսան իրենց ընկերներուն լողալը, խորհեցան թէ՛ անշուշտ առատ ճճիներ գտած են, ուստի խուժքով սկսան, իրենք ալ, վազել անոնց ետեւէն:

2

Վայնասուն մըն է փրթաւ առուն վրայ. կռկռո՛ւք, իրարանցո՛ւմ, աղմո՛ւկ:

Ծեր բաղ մը անոնց դէմ ելաւ.

— Ծանր'մ, ըսաւ, բան

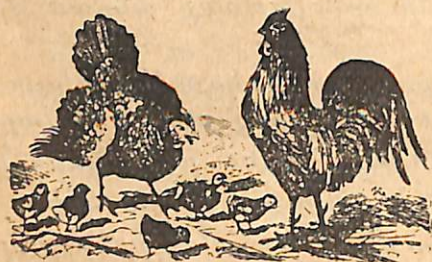
չի կայ, բան չէ պատահեր.

եղածը սա է որ ծառին մէկ ճիւղը կոտրելով՝ առուն մէջ է ինկեր:

Լսողը ով. մէկը հարցում կրնէ, հազարը պատասխան կու տայ. կը շաղակրատեն, կը պողան, իրար կը հրեն ու կը լողան. կարծես թէ երկինքէն լուսնկան փրթեր ու առուին մէջ է ինկեր:

3

Կուռթ մը իր տասը ձագերը ետին ձգած, առտուան պտոյտը կրնէր. լսեց բաղերուն աղմուկը՝ և տեսաւ անոնց արագ արագ լողալը առուն ի վար. զարմանքէն աչքերը խոշոր խոշոր բացած, կանգ առաւ:

— Դուք հանդարտ մը կայնեցէք սա պատին ետև, երթամ տեսնեմ թէ ինչ է պատահեր, ըսաւ իր ձագերուն. չըլլայ թէ կտկտաք, չըլլայ թէ ձեր տեղէն շարժիք, մինչև որ գամ:

4

Հովիւին գամբուր, քիչ մը հեռուն, արեւին տակ կը քնանար. ինք ալ յանկարծ արթնցաւ տղմուկէն: Ոտքի ելաւ. ականջները տնկեց, մէյ մը հաջեց դէպի առուին կողմը, և նետի պէս թռաւ այն ուղղութեամբ:

Շանը վազելը տեսնելով, Գգիրին կոփա ալ գլուխը խոտէն վեր առաւ. «շուհը անշուշտ բան մը գիտէ որ կը վազէ» ըսելով՝ սկսաւ ինք ալ ոտքերը վերցնել. հեռուէն լսեց որ ֆէհեային ձին կը հարցունէ շանը.

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ:

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց շունը. չեմ լսեր աղմուկը. երթամ տեսնեմ ինչ է պատահեր:

Ձին մօտեցաւ արօտի ցանկապատին. նայեցաւ դէպի առուին կողմը. բայց, ծերացած, յոգնած, քիչ մըն ալ ականջները խուլ ըլլալուն՝ «բան չունիս, ինչ կուզէ ան թող ըլլայ» ըսելով, տեղէն չշարժեցաւ ու սկսաւ նորէն արածիլ:

5

— Լսեցէք, լսեցէք, պողաց անծեղ մը մօտիկ ծառին վրայէն՝ իր ընկերներուն:

— Ի՞նչ կայ որ, հարցուցին ընկերները խռոված:

— Չէք լսեր, աղմուկ, իրարանցում. անպատճառ կռիւ ըլլալու է: Տեսայ որ գամբուր

բոլոր ուժով կը վազէր. Գզիրին կարմիր, պա-
ռաւ կոփն ալ, շունչը կտրած, անոր ետեւէն. ու
դեռ ուրիշներ ալ. ամէնքն
ալ այն կողմը կերթան:

— Կռա՛, կռա. մենք ալ
երթանք, աղաղակեցին ան-
ծեղները. չէ՛, կենալ չըլլար,
ետ մնալու չի գար:

Եւ ահա, անծեղները, կայծակի պէս՝ թռան
ու ակնթարթի մը մէջ թառեցան առուին ե-
զերքի ուռենիներուն վրայ:

6

— Զարմանալի՛ բան, ըսաւ ճնճղուկին մէ-
կը. բոլոր ազուաները գա-
ցին, հաւաքուեցան սա
վարի կողմը. մեծ բան մը
պատահած ըլլալու է. եր-
թանք տեսնենք թէ ի՞նչ
կայ:

Ճնճղուկն է թռաւ.
թռաւ թէ չէ՛ իր հազա-
րաւոր ընկերներն ալ, որ
վանքին պարտէզը գողութեան մտած էին, ձգե-
ցին պտուղները և վազեցին, ամպի պէս, իրենց
ընկերոջ ետեւէն:

7

— Ի՞նչ իրարանցում է աս, ըսաւ ծերուկ

բուրձակ մը. Խնդիր մը կանցնի կը դառնայ՝ որ
չեմ հասկնար: Չէ, աղէկ բան չերեւնար ինծի.
եկէք, հաւաքուինք ու մեր գլխուն ճարը նայինք:

Ու բոլոր բուերը ե-
կան, կարգով շարուեցան՝
վանքին զանգակատան
մէջ:

— Զարդի պէս բան
մը ըլլալու է, ըսաւ մէկը:

— Չէ, կրկնեց միւսը,
բանակ մը որմնաղիր է,
որ կու գայ վանքին աւերակները շինելու. ո՛ւրտ,
բոյներուն ճարը:

8

Բայց, ճիշտ այն պահուն որ հովիւին գամբուր
առուին եզերքը կը հասնէր, արդէն երկու բա-
ղերը ետ կը դառնային, և իրենց ընկերներուն
յայտնէր էին աղմուկին պատճառը:

Ծառին մէկ ճիւղը կոտրեք և ջուրին մէջ
էր ինկեր:

Ու բաղերը ձայներնին կտրած, խուժբով կը
վերադառնային դէպի ճահիճը:

— Ի՞նչ էր պատահեր, կը հարցնէ գամբուր՝
խուժքին ետեւը մնացած վերջին բաղին:

— Բան չի կայ, բան չի կայ, կը պատաս-
խանէ բաղը:

— Հապա ի՞նչ էր այս բոլոր աղմուկին պատճառը:

— Ոչինչ բանի համար:

— Ոչինչ բան, կը կրկնէ կուռթը՝ դառնալով իր ձագերուն մօտ:

— Ոչինչ բանի մը համար, կըսէ շունը՝ սիրտը սաստիկ նեղացած, որ պարապ տեղը քըրտինքի մէջ մտաւ:

— Ըսաւ թէ ոչինչ բան է եղեր, այնպէս չէ՞, գամբու եղբայր, կը հարցնէ ծերուկ կովը, սկսելով նորէն արածիլ:

— Ի՞նչ կար որ, անոնց կը պողայ ձին, ցանկապատին վրայէն վիզը երկնցնելով: Բան չի կա՞յ եղեր. աղէկ որ պարապ տեղը անհանգիստ չըրի ես զիս:

— Ոչինչ, ոչինչ, կը ճշան ճնճողուկները: Ի՞նչ խայտառակութիւն. այսքան մարդիկ հաւաքուեցան պարապ աղմուկի մը երեսէն:

Ու կը թռին, դարձեալ, վանքին պարտէզը, և կիջնեն տանձենիներուն վրայ:

— Եղածը ան է ուր բան չի կայ եղեր, կը պողան նոյնպէս անծեղները:

— Բա՛ն չի կայ, կըսեն բուրձակները: Բայց, կը վայելէր պարապ բանի համար այսքան աղմուկ հանել. ամօթ, ամօթ: Ոստիկան չի կա՞յ, ի՞նչ է, այս երկրին մէջ...

Իսկ այս ամբողջ իրարանցումէն՝ մինակ կատու մը գոհ էր մնացեր. որովհետեւ, տեսնե-

լով որ կուռթը չի կայ, անուշ էր ըրած անոր ձագուկներէն երկու հատը:

Հ Ե Ղ Ե Ղ Ը

— Հեղեղ, հեղեղ, կը պողային ամէն կողմէ. կը պողային սարսափահար և կը փախէին խենթերու պէս:

Յորդահոս գետը փլցուցեր էր վերի հողաբլուրը, և կը բերէր ցեխի անագին լեռը գեղին վրայ:

Կը ցնցուէր գետինը. տուները իրարու ետեւէ կանհետանային. ծառերը կը կորսուէին. մարդ ու կին, ով որ կրնար, կուգար, կը լեցուէր եկեղեցին:

Մեր տունը բարձրագիւր էր:

Այդ ատեն, հայրս մոռցեր էր մեզ. դուրս էր ելեր գլխաբաց. կերթար հեղեղին մէջէն, մինչև ծունկերը ցեխին մէջ խրած. կերթար՝ մանուկներն ազատելու ջուրին բերնէն:

— Մի՛ երթար, մի՛ երթար, կը պողար մայրս:

— Թո՛ղ, կնի՛կ, մարդիկ օգնութեան կը կանչեն, — կը հասկնամս, մարդի՛կ:

ՄԱՆՈՒԿՆ ՈՒ ԶՈՒՐԸ

Ուրախ ձայնով, ամպոտ սարէն
Ղուրն է կուգայ, կանցնի գեղէն:
Թուխ մանուկ մը դուրս է վազեր,
ձեռքն ու երեսն է լըուացեր:

Լըուացեր է ձեռքն ու երես,
ու դարձեր է՝ խօսեր այսպէս.

— Դուն զոր սարէն կուգաս, ջրրի՛կ,
իմ պաղ ջրրիկ ու անուշիկ:

— «Ես այն սարէն կուգամ մըթին,
որ հին ու նոր ձիւնն է գըլխին»

— Դուն զոր առուն կերթաս, ջրրի՛կ,
իմ պաղ ջրրիկ ու անուշիկ:

— «Ես այն առուն կերթամ գըուարթ,
ուր ափերն են շուշան ու վարդ»

— Դուն զոր այգին կերթաս, ջրրի՛կ,
իմ պաղ ջրրիկ ու անուշիկ:

— «Կերթամ դալար ես այգին ան,
որուն տէրն է ժիր այգեպան:

ԱՌԱՋԻՆ ԶԻՒՆԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

1

Երկար, սպիտակ մօրուքով Ծերունին նըս-
տեր էր ու կը մտմտար: Մութ ու ցուրտ էր
անոր շուրջը:

— «Աշխարհիս մէջ մէկը չի կայ որ ինծի
չափ գործեր ըրած ըլլայ», կը խորհէր Ծերունին,
և մէկիկ մէկիկ կը համրէր իր գործերը:

Իր չորս կողմը ձայն-ձուն չի կար: Յանկարծ
աղմուկ մը եկաւ ականջին:

— Ի՛նչ աղմուկ է աս, ըսաւ: Չէ՞ որ ես ա-
մէն բանի լուսթիւն հրամայած եմ: Այս ձայները
նման են ջրի կարկաչին... բայց չէ՞ որ Ղուրին
ալ հրաման տուած էի որ լռէ: Հապա սա ջրշո-
կը, իրաւ որ կը նմանի թռչուններու երգին...
բայց ես բոլոր թռչուններն ալ խրկած չէի՞ հե-
ռաւոր հարմը:

2

Ծերունին խօսքը բերանն էր դնու, երբ
տեսաւ որ իր առջև կանգնած է ոսկեգանգուր
և բոսորադէմ պատանի մը:

— Ո՞վ թողուց քեզ որ հոս եկար, — ըսաւ
Ծերունին:

— Մի բարկանար, ալե՛ որ. եկայ տեսնելու
քու գործերդ. ըսէ՛ նայիմ, ի՛նչ է քու ուժդ:

— Ես կը փչեմ գետինը և անիկա կը ծած-
կուի սառույցով, ըսաւ Ծերունին:

— Իսկ ես կը փչեմ սառույցին վրայ և ա-
նիկա կը հալի, պատասխանեց Պատանին:

— Ես կը թափահարեմ գլուխս ու երկիրը
ձիւնով կը ծածկուի:

— Ես ալ որ թափահարեմ ոսկեհուր գան-
գուրներս, պայծառ կը ժպտի արեգակը ու կը
հալի ձիւնը:

— Ես կը հրամայեմ թռչուններուն՝ «լռե-
ցէք, հեռացէք» ու անոնք իրենց թևերը բանա-
լով՝ կը թռին հեռաւոր երկիրներ, ըսաւ Ծե-
րունին:

— Իսկ ես կըսեմ. «թռչուններ, վերադար-
ձէք», ու անոնք կուգան, օդին մէջ կը թռչին
ու կերգեն, պատասխանեց Պատանին:

— Երբ ես սառույցէ մատներովս դպնամ տե-
րկներուն, տեսնես թէ անոնք ամէնքն ալ ինչ-
պէս, սարսափահար, գետին կը թափին ծառերէն:

— Ես երբէք տերևի թափիլ չեմ տեսեր.
ես տերևները միշտ կանաչ, մատղաշ և ուրախ
կը տեսնեմ, պատասխանեց Պատանին:

3

Ծերն ու Պատանին, այսպէս, խօսեցան ամ-
բողջ գիշերը: Ծերունին սկսաւ յոգնիլ, մինչդեռ
Պատանին հետզհետէ աւելի կը զուարթանար:

Բացուեցաւ լոյսը. փայլեցաւ արեգակը, ու
երկինքը լեցուեցաւ թռչուններու ուրախ ձայնով:

Պատանին հասկցաւ որ ամէնքն իմացած են
իր գալուստը. գարձաւ որ մնաս բարով ըսէ
Ծերունիին:

Բայց Ծերունին չի կար...

Ծերունին չի կար. միայն, իր նստած տեղը
կերեւնային մէկ քանի սպիտակ բիծեր, ձիւնի
վերջին մնացորդները:

Պատանին մօտեցաւ. ինչ տեսնէ աղէկ. ա-
նոնք ոչ թէ ձիւնի մնացորդներ էին, այլ սպի-
տակ ձիւնծաղիկներ, գարնան առաջին նշանները:

Գիտցա՞ք թէ ով էր Ծերունին և ով էր Պա-
տանին:

1. Ո՞վ էր Ծերունին եւ ո՞վ էր Պատանին:

2. Ըսէ՞ք թէ ի՞նչ գործեր ըրած էր Ծերունին եւ ի՞նչ գործեր պիտի
ըներ Պատանին:

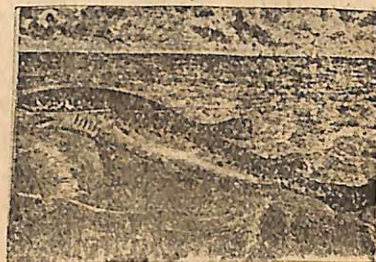
ՁՈՒԿԵՐԸ ԵՒ ԹՈՋՈՒՆՆԵՐԸ

Թռչունները օդին մէջ կը թռչին, որովհետեւ
թևեր ունին:

Ձուկերը ջուրին
մէջ կը լողան, որով-
հետեւ լողակներ ունին:

Հազարաւոր տե-
սակ ձուկեր կան. կան
մանրերը՝ հազիւ մա-
տի մը չափ. կան խո-
շորները, որոնք տուններու չափ մեծ են, և կրնան՝

իրենց կոնակով, նաւեր անգամ շրջել:

Աշխարհի ամենամեծ կենդանին՝ կէտ ձուկն է, որ կապրի ովկիանոսին մէջ:

Բայց, ձուկերուն մէջէն ամենէն վտանգաւորը՝ շնաձուկն է:

Շնաձուկը կատաղութեամբ կը յարձակի մարդուն վրայ, բերնի մէկ հարուածով կը փրցնէ անոր թեւը, ոտքը, և այսպէս կտոր-կտոր ընելով՝ կուտէ:

Ձուկերը, երբ ջուրէն դուրս ելլեն՝ անմիջապէս կը մեռնին:

Բայց, ձուկերն ալ, ատեն ատեն, ջուրին երեսը կելլեն և իրենց խռիկներով օդ կը շնչեն:

Թռչուններ կան որ ջուրին մէջ լողալ գիտեն. օրինակի համար, բազը: Այդ տեսակ թռչունները կը կոչուին՝ ջրային թռչուն:

Ջրային թռչունները կրնանք ճանչնալ իրենց ոտքերէն: Նայեցէք բազին ոտքերուն. անոնք ծածկուած են տեսակ մը թաղանթով, որպէսզի լողալու ատեն՝ կարող ըլլան ջուրը ետ հրել:

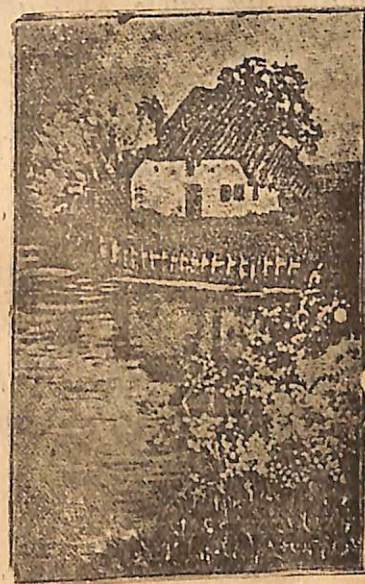
1. Թռչունները ինչով կը թռչին: 3. Ձուկերը ինչ բանով օդ կը շնչեն:
2. Ձուկերը ինչով կը լողան: 4. Որո՞նք են ջրային թռչունները:
5. Ջրային թռչուններուն ոտքերը ինչով ծածկուած են:

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

Այնտեղ ուր հովը կը խաղայ ազատ ու գետն աղմուկով կերթայ, կանգ չառնել, այնտեղ իր բարի մօր հետ խանդակաթ՝ անհանգիստ ու խենթ տըղայ մը կապրէր՝ մուկ խըրճիթի մէջ, հին խըրճիթի մէջ՝ գետին եզերքը, ծառերուն տակը:

Օր մըն ալ յանկարծ անհանգիստ տըղան ըսաւ իր բարի մօրը խանդակաթ.

— Ո՛չ, մայրիկ, կերթամ ես օտարութեան. «աշխարհիս միակ տեղը գէշ ու վատ՝ «այս մուկ խըրճիթն է, «այս հին խըրճիթն է՝ «գետին եզերքը, «ծառերուն տակը:

«Թող, երթամ, շըրջիմ աշխարհէ աշխարհ, «ճամբորդեմ՝ լաւ լաւ տեղեր տեսնելու, «ամենէն լաւը ընտրեմ մեզ համար, «զամ քեզ ալ առնեմ ու փախչինք հեռու՝

«այս մութ խրճիթէն,
«այս հին խրճիթէն՝
«գետին եզերքը,
«ծառերուն տակը»:

Ու գընաց, անցաւ երկրիս հինգ մասեր,
տեսաւ շատ տուններ մեծ ու հոյակերտ,
բայց միշտ ամէն տեղ բան մը պակաս էր...
եւ հառաչելով վերադարձաւ ետ՝
այն մութ խրճիթը,
այն հին խրճիթը՝
գետին եզերքը,
ծառերուն տակը:

Մայրիկը հարցուց. «գաւալս, գըտա՞ր»,
աչքը ձգելով իր տղոյուն վրայ.
— Շրջեցայ, մայրիկ, աշխարհէ աշխարհ,
«բայց ամէնէն լաւ, քաղցր որ տուն կայ՝
«այս մութ խրճիթն է,
«գետին եզերքը,
«ծառերուն տակը»:

1. Ի՞նչ ու օտարութեան գնաց տղան:

2. Որո՞նք են աշխարհի հինգ մասերը:

3. Ինչո՞ւ նորէն տղան ետ վերադարձաւ. ի՞նչ ըսաւ իր մօրը:

4. Ի՞նչ ըսել է հայրենական տուն:

ԱՇԿԵՐՏ ՄԱՐՏԻՐՈՍԸ

Աշկերտ Մարտիրոսը նստեր է վարպետին
դէմ, ու կը բանի:

Վարպետը հին կօշիկ մը տուեր է իրեն՝ որ
կարկտնէ:

— Մարտիրոս, գամէ գամերը ու կարէ աս
ծակը. լաւ շինէ, տղաս, լաւ շինէ, որ ձեռքդ
աղէկ գործ հանել սորվի:

Մարտիրոսին վարպետը բարի մարդ է. խօսք
է տուեր որ՝ Զատկուայ համար, ձեռք մը նոր
լաթ պիտի առնէ իրեն, և գոյգ մըն ալ աղուոր
կօշիկ պիտի կարէ:

Ու Մարտիրոս, փոքր մուրճով, կը գամէ
գամերը, որպէս զի, յետոյ, հերիւնով ծակէ կա-
շին, ու ասեղով կարէ փրթած տեղերը:

կը բանի ու կը մտածէ. «ահա Մեծ - Պահ-
քին երկու շաբաթը ելաւ, մօտ է Միջինքը»:

«Խթման շաբաթը եկածին պէս, կանուխ կը
հագնիմ նոր լաթերս. կը համբուրեմ մօրս ձեռ-
քերը, ան ալ կը շնորհաւորէ զիս. «շատ ապրիս,
տղաս, մէկդ հին՝ հազարդ նոր ըլլայ» կըսէ, և
կարմիր հաւկիթ կուտայ ինծի:

«Հաւկիթները կը դնեմ գրպանս, կերթամ
ժամուն բակը: Իրկուայ կոջնակը զարկաւ թէ
չէ՝ կը մտնեմ եկեղեցի, կը կենամ դասը. Տէր-
տէրը որ «առէք, կերէք» ըսաւ, անմիջապէս
դուրս կելեմ և հաւկիթը կը նետեմ բերանս...»

Ու Մարտիրոս ուրախ է, կը գամէ գամերը,
կը գամէ արագ արագ:

1. Ի՞նչ կը տեսնէք այս պատկերին մէջ:

2. Ի՞նչ կընէ վարպետը. ի՞նչ կընէ աշակերտը:

3. Ի՞նչ կը տեսնէք ուրիշ խանութներու մէջ:

ԱԾՈՒԽ, ՀԱՆՔԱԾՈՒԽ

1

Քեռի Օհանը ածխագործ էր. Հայկ օր մը
անոր հարցուց.

— Քեռի, դուք ի՞նչպէս կը շինէք ածուխը:
Քեռի Օհան խնդաց:

— Քեզ օր մը անտառ տանեմ որ տեսնես,
ըսաւ: Այ, այսպէս կը շինենք ածուխը. լսէ-
անտառէն փայտ կը կտրենք. լետոյ, գետնին մէջ

խոշոր փոս մը կը բանանք. այդ փոսին մէջ կը
շարենք կտրուած փայտերը, կրակ կը փակցնենք
անոնց ու անմիջապէս կը ծածկենք հողով: Փայ-
տերը կը վառին, կը վառին, կը դառնան ա-
ծուխ...:

— Ինչո՞ւ հողով կը ծածկէք վառած փայ-
տերը, քեռի:

— Է, եթէ չծածկենք, փայտերը վառելով,
վառելով՝ մոխիր կըլլան:

2

Հայկ շատ հետաքրքիր էր. քիչ մը մտմտաց
ու նորէն հարցուց:

— Քեռի, ալ ուրիշ տեսակ ածուխ չի կա՞յ:

— Կայ, ի՞նչպէս չէ, հանքածուխը: Հանքա-
ծուխը մարդիկ չեն շիներ. անիկա հանք է և կը
գտնուի գետնին տակ. ածխագործները կը փո-
րեն գետինը, խորունկ հորեր կը բանան ու դուրս
կը հանեն:

— Յետո՞յ, քեռի:

— Յետո՞յ, գործարաններուն մէջ կը մաք-
րեն, կը գտեն, ու կը ծախեն զանոնք: Մեծ մե-
քենաները, շոգեկառքը, շոգենաւը՝ հանքածու-
խի կրակով կը բանին: Վառարաններու մէջ ալ
կը վառեն հանքածուխը:

— Հայաստանի մէջ հապա հանքածուխ ին-
չո՞ւ չի կայ:

— Ի՞նչպէս չի կայ. կայ, մինակ թէ գետնին
տակն է, օր մը որ հանքեր բանան, կը հանեն...

Եւ, քեռի Օհան խոստացաւ Հայկին, որ գալ
շաբթու զինք անտառ տանէ. տանէ որ աչքովը
տեսնէ թէ ինչպէս կը շինեն փայտէ ածուխը:

1. Կրակը ի՞նչ բաներու կը գործածենք:
2. Կրակէն զատ ալ ի՞նչ բան կայ որ տաքութիւն կուտայ:
3. Ի՞նչ պիտի պատահէր եթէ մարդիկ կրակ չունենային: Հապա
արեւին տաքութիւնը ի՞նչ օգուտներ կուտայ:

ԳԱՐՈՒՆ

Ծաղկեր են կրրկին
անտառն ու այգին
կը Փըշայ ուժգին
շուրը գետակին:

Սիրուն թռչուններ
համերգ են կազմեր.
արտէն ու դաշտէն
կերգեն, կը կանչեն:

Թիթեռներն ուրախ
կը թռչին նորէն.
ճան, տեսքիդ մատաղ,
Գարուն է արդէն:

ՄՈՒԿԸ, ՀԱՅԵԿԸ ԵՒ ԲԱԶԷՆ

1

Մուկը օր մը մօտեցաւ ճայեկին ու ըսաւ.

— Կնքամայր, կըսեն

թէ այս ծովուն մէջ կղզի
մը կայ, ուր խոտի տեղ
շաքարեղէգ կը բուսնի.

ճար մը ըլլար, հեղ մը երթայի՝ տեսնէի այդ
պատուական երկիրը...

— Եկ՛ուր, երթանք միասին, ըսաւ ճայեկը:

— Գալս աղէկ, բայց ի՞նչպէս գամ, խանր՛մ
ճայ. դուն թե ունիս՝ կը լողաս, ես ի՞նչ ունիմ:

— Ես բեզ շալակս կառնեմ, ըսաւ ճայեկը:

Մուկը ցատկեց ճայեկին կռնակը, ոտքերը
տակը ծալեց, խածաւ անոր վիզին փետուրէն
և գոցեց աչքերը:

Ճայեկը սկսաւ լողալ:

2

Շատ գացին, քիչ գացին, հասան վերջապէս
շաքարեղէգի կղզին:

Մուկը իջաւ ճայեկին շալակէն, և ի՞նչ տես-
նայ աղէկ. երկիր մը որ, թըհուլ, աչքդ կտրածին
չափ նայիր, շաքարեղէգ, շաքարեղէգ, շաքա-
րեղէգ:

Մուկը աս որ տեսաւ, խելքը գլխէն գնաց.

ինկաւ շաքարեղէգներուն մէջ ու կորսուեցաւ:
կրծեց հա՛ կրծեց, եօթն օրուան ուտելիք

մէկ ժուամի մէջ փորը դրաւ:
Բայց մէյ մըն ալ աչքը բա-
ցաւ որ կնքամայրը չի կա՛յ...

Ճայեկը հանգչեր էր բիշ
մը, նայեր էր չորս բոլորը,
յետոյ ջուրը մտեր, դարձեր
էր ծովը:

— Վո՛ւյ, գալի՛քը գըլ-
խուա, ճչաց մուկը. ճայեկը
գնաց ու ես մնացի ախտե-
ղը. ինչպէ՛ս պիտի դառնամ
տունս. ո՛չ ճամբայ գիտեմ,
ո՛չ լողալ. առջե՛ւս ջուր, ետե՛ւս ջուր...

3

Մուկը սկսաւ լալ ու հեծեծել:

Հոս վազեց, հոն վազեց՝ որ գլխուն ճար մը
գտնէ:

Տեսաւ ծովուն եզերքի ժայռերը. «անգամ
մը այդ բարձր ապառաժներուն վրայ ելլեմ,
տեսնեմ փրկութեան ճամբայ մը կը գտնե՞մ»,
ըսաւ ինքնիրեն:

Ցատկեց, մագլցեցաւ, ելաւ ժայռերուն վը-
րայ. նայեցաւ մէյ մը կապոյտ երկինքին, մէյ մը
խորունկ ջուրերուն: Չի կրնար թռչիլ, չի կրնար
լողալ: Ի՛նչ ընէ:

Նորէն սկսաւ լալ:

Բազէ մը, որ թառեր էր մօտիկ քարերէն
մէկուն ծայրը, լսեց մկան լացը. գլուխը վեր
վերցուց և հարցուց.

— Ինչո՞ւ այդպէս կու լաս, աղա՛ մուկ:

Մուկը պատմեց գըլ-
խուն եկածը:

— Ա՛տ է եղածը. մա՛րդ
Աստծու, ատոր համար ալ
կու լա՛ն. ես քեզ կը տա-
նեմ քու երկիրդ: Կառնեմ
թևերուս վրայ ու կը թռու-
չինք միասին:

— Ըսածդ աղէկ, հեկեկաց մուկը, բայց դուն
շատ բարձրէն կը թռչիս, կը վախնամ որ խելքս
դառնայ ու վար իյնամ...

— Չէ՛, խաթերդ համար, շատ բարձրէն չեմ
թռչիր, ըսաւ բազէն, խնդալով մուկին երկչո-
տութեան վրայ:

4

Մուկը կպաւ բազէին կոնակին ու ճամբայ
եղան:

Քիչ մը որ թռան, մկան վախը ելաւ:

Բայց ահա, ատեն ատեն, մուկը կը սկսի
հա՛ հա՛ հա՛, հի՛ հի՛ հի՛ խնդալ:

— Ի՞նչ կայ, մո՛ւկ բարեկամ, ինչո՞ւ այդպէս
կը խնդաս, կը հարցնէ բազէն:

— Բան չի կալ. ալիքներուն պարելը որ կո՛

տեսնեմ, խնդուքս կը բռնէ, կը պատասխանէ մուկը:

Քիչ մը կերթան թէ չէ, մուկը նորէն կը սկսի բրբջալ:

Վերջապէս, կը մօտենան ցամաքին:

Բաղէն կիջնէ գետինը և կռնակէն վար կը դնէ մուկը:

— Բայց, մո'ւկ, կը հարցնէ նորէն բաղէն, շի'տակն ըսէ', ինչո՞ւ այդքան կը խնդայիր ճամբան. ալիքներուն համար այդքան խնդուկ չէր ըլլար, ի՞նչ էր պատճառը:

— Շիտակը ըսեմ, կը պատասխանէ մուկը, մանր աչքերը խաղցնելով. երբ որ ճաղատ գլխուդ կը նայէի՝ խնդուկս չէի կրնար բռնել...

— Այդպէս, հա՞, անիծա՛ծ, կըսէ բաղէն զայրացած. ես քեզի բարիք ընեմ, որ դուն իմ վրա՞ս խնդաս...

Եւ գետնէն փայտի կտոր մը կառնէ ու կը նետէ մկան:

Մուկը կը փախի, բայց փայտի կտորը իր վրայ կը մնայ:

Ահա, այդ օրէն ասդին է որ՝ մկան պոչը երկայն է:

Հնակարկաթ

ԿԱՐԻ ԿՈՂՈՎԻՆ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

1

Օր մը, մայրիկիս կարի կողովին մէջ, կռիւ
կընէին մկրատը, ասեղը և դերձանը:

Դերձանը կրսէր մկրատին.

— Ինչքան ծանր ես, մկրատ եղբայր. քու
բեռիդ տակ կը տքամ ես. քիչ մը որ բարկանաս
սուր ակռայիդ տակ կառնես զիս ու կը ծամես
Ոչ, դուն չար ես:

Ասեղը վեր թռաւ իր տեղէն, և բարակ ձայ-
նովը պոռաց.

— Շիտակ կըսէ իմ դերձան քուրիկս.
դուն չար ես, մկրատ բարեկամ: Մենք կը շի-
նենք՝ դուն կը կտրես. մենք կը կարենք՝ դուն
կը քակես...

Մատնոցն ալ խօսքի մէջ մտաւ և վէճը շատ
մեծցաւ:

Մայրիկս վրայ եկաւ և ըսաւ անոնց.

— «Ձէ, գաւազներս, պարապ տեղը կը վիճիք. պարապ տեղը զիրար չէք հասկնար: Դուք բոլորդ ալ բարի էք, դուք աշխատանք կը կատարէք:

«Եթէ մկրատը չըլլար, ի՞նչպէս շապիկ պիտի շինէինք, ի՞նչպէս բաճկոն պիտի կարէինք, ի՞նչպէս վերարկու պիտի պատրաստէինք:

«Մկրատը կը կտրէ, բայց լաւ բան կընէ: Դուք բոլորդ ալ քոյր ու եղբայր էք իրարու»

Կարի կողովին բնակիչները հասկեցան իրենց սխալը, լուեցին և սկսան ուրախ-ուրախ աշխատիլ:

1. Տանտիկինը ա՛լ ի՞նչ գործիքներ ունի տանը պէտքերուն համար:

2. Ի՞նչ գործիքներ ունին կոշիկարը, երկրագործը, հիւսնը, որմնադիրը, երկաթագործը:

3. Կա՞յ արհեստաւոր մը որ գործիք չունենայ. ինչո՞ւ:

ԶԱՏԻԿ

Վաղը կարմիր գատիկ է,
հազարէն մէկ հատիկ.
մեռնիմ նազով իր գալուն՝
որ կը բերէ մեզ գարուն:

Գոգը լեցուն կանաչ տերև,
հետն ալ ունի պայծառ արև.

մատա՛ղ իրեն կոխած ոտքին՝
որ կը բանայ ծաղիկ չորս դին:

Եկո՛ւր, եկո՛ւր, մեր Զատիկ ճան,
մենք ամէնքս քեզի դուրպան.
եկո՛ւր, հասի՛ր մեր երթիքին,
վերջ տուր երկար այս մեծ պահքին:

Եկո՛ւր, բեր մեզ գառնուկ և ուլ,
կարմիր հաւկիթ՝ ծայրերը սուր.
գառնուկն առնենք դաշտը ելլենք,
ան խոտ ուտէ, հաւկիթն ալ մենք:

ԱՂՔԱՏ ՀԱՐՈՒՍՏԸ

1

Ժամանակին, կար ու չի կար, աղքատ մը կար: Այս աղքատը, ամէն անգամ որ իրկուներ իր չոր անկողինը մտնէր, կըսէր մտքէն.

— Ա՛խ, եթէ հարուստ ըլլայի, ես ալ լաւ կապրէի և ուրիշներուն ալ բարիք կընէի:

Եւ ժամերով չէր կըրնար քնսնալ. կը մըտամտար թէ ի՞նչպէս հարուստ ըլլայ ինք:

Օր մըն ալ երբ այսպէս կը մտածէր՝ յանկարծ, մուկին մէջէն ձայն մը լսեց.

— Ահա քեզի քսակ մը: Բայց, լսէ, հասարակ քսակ մը չէ ասիկա. մէջը ոսկի մը կայ. երբ այդ ոսկին առնես, տեղը իսկոյն ուրիշ ոսկի մը պիտի գտնես: Ուզածիդ չափ առ, մի վախճար: Միայն, տես, քսակը վերջէն գետը պէտք է ձգես. գետը չձգած՝ հինգ փարա անգամ պիտի չծախսես, եթէ ոչ՝ բոլոր ոսկիներդ փալասի կտոր կը դառնան...

Եւ, փա՛թ, աղքատին առջև քսակ մը ինկաւ: Մարդը, ուրախութենէն, խենդի պէս ոտքի

ելաւ, առաւ քսակը, և հանեց մէջէն դեղին, կո՛րիկ, փայլուն ոսկի մը: Հանեց թէ չէ, տեսաւ որ մէջը հատ մըն ալ կայ:

— Այս գիշեր, մինչև առտու, ոսկիները կը դիզեմ և կըլլամ հարուստ. յետոյ, քսակը կը տանեմ, գետը կը ձգեմ, և ուզածիս պէս երջանիկ կապրիմ, — ըսաւ մեր աղքատը:

2

Մինչև լոյս, քսակէն հանեց ոսկիները. դիզեց հա՛ դիզեց, և առտուն տեսաւ որ՝ իր սենեակին մէջ խոշոր կոյտ մը ոսկի ունի:

Ելաւ որ քսակը տանէ գետը նետէ: Բայց, յանկարծ, միտքը փոխեց՝

— Ինչո՞ւ ախրան շուտ տանեմ՝ գետը նետեմ... չէ՛, դարձեալ այսպէս կոյտ մը դիզեմ՝ անկէ ետքը:

Եւ սկսաւ, արագ արագ, հանել ոսկիներն ու դիզել:

Եղաւ իրիկուն, եղաւ գիշեր, ու աղքատը տակաւին կը հանէր ոսկիները քսակէն: Գիշերը հազիւ երկու ժամ աչքը գոցեց, առտուան լոյսը ցաթելուն պէս՝ ցատկեց, ելաւ անկողինէն, և յա՛ջորդ օրն ալ սկսաւ նորէն դիզել ոսկիները:

Այսպէս, անցան օրեր, շաբաթներ, ամիսներ, ամբողջ տարի մը: Կերթար, ողորմութիւն կուզէր, չոր հաց կուտէր, ցնցոտիները չէր փոխեր և աղքատ կը մնար. ի՞նչու, որովհետեւ իր ոսկիներէն չէր կրնար օգտուիլ՝ քսակը գետին մէջ նետած չըլլալուն համար:

Հոնգիստ հունէր՝ ո՛չ ցորեկը, ո՛չ գիշերը՝
Տանը դռները ամուր կը գոցէր, որպէսզի չըլլայ
թէ գողը գայ, ոսկիները տանէ։ Դուրս ելածին
պէս՝ դարձեալ շտապով տուն կը վազէր, կը նստէր
չոր գետնին վրայ, և շարունակ կը դիզէր ոսկիները։

3

Վերջապէս, օր մը մտածեց.

— Էհ, ա՛լ հերիք է։ Ինծի պէս հարուստ չի
կայ այս աշխարհիս երեսը։ Երթամ, քսակը գե-
տը նետեմ։

Տունէն դուրս ելաւ, և շիտկուեցաւ դէպի գե-
տը։ Ճամբան պինդ կը սեղմէր քսակը զրպանին
մէջ. մատերը, յանկարծ, նորէն ոսկիին դպան, և
իրեն այնպէս թուեցաւ թէ՛ այդ ոսկին մինչև
հիմա իր հանածներէն ամէնէն ծանրն ու
մեծարժէքն էր։

— Վերադառնամ տուն, այս մէկն ալ հա-
նեմ, յետոյ վազն ի վազ տանեմ, քսակը ձգեմ
գետը, — ըսաւ ինքն իրեն ու տուն դարձաւ։

Հանեց այդ մէկ ոսկին ալ, անկէ յետոյ
միւսն ալ, երրորդն ալ. ու մնաց այդ օրն ալ
տունը, յաջորդ օրն ալ, յաջորդ շաբաթն ալ...

Ազահը ծերացաւ, երեսը դեղնեցաւ իր ոս-
կիին պէս, բայց երբեք չբաժնուեցաւ իր մոգա-
կան քսակէն։

Ու այդպէս ալ մեռաւ. աղքատ իր ոսկիներ-
ուն մէջ, աղքատ խշտեակի մը վրայ, մուրաց-
կանի հագուստով. քսակը պինդ բռնած ձեռքը։

...~~~...

ԱՒԵՏԻՍ ԿՈՒՏԱՆ

1

— Եկա՛ւ, եկա՛ւ, կերգէ խայտիտը։

— Սհա կուգայ,
կը սուլէ կերնեխը։

— Մենք ենք որ
կը բերենք, կը ճշան
ծիծառները՝ իրենց
սուր ձայնով. մենք
նախակարապետն
ենք անոր։

Ու բոլոր թռ-
չունները, ցրնծու-
թեամբ կեղանակեն.

— Կեցցէ՛, կեց-
ցէ՛ գարունը։

Բայց, ժամանակ
կորսնցնելու չի գար. պէտք է լաւ տեղ որոշել
շիւղ բերել, կաւ կրել և բոյն շինել։

Շինել կա՛մ երթիքին տակ, կա՛մ կանաչնե-
րու մէջ, կա՛մ ծառերու գագաթին վրայ։

— Սա թաւ մացառին տակ։

— Չէ, սա միւսը աւելի լաւ է։

— Հապա սա խոշոր կնճի՛ն։

— Ո՛չ, այս ուռիին վրայ աւելի յարմար է։

Եւ թռչունները ձայն կու տան ամէն կողմէ.

զիրար կը կանչեն՝
ծառէն ու թուփէն,
կը ճռուողեն, կը վի-
ճին, կը վիճին: Դիւ-
րի՞ն բան է տուն շի-
նելը. պէտք է առա-
ջէն աղէկ խորհիլ, ա-
մէն յարմար ու ան-
յարմար բան նախա-
տեսել, որպէսզի ետ-
քէն չզղջան:

Միայն, ծիծառնե-
րն են որ վարանում
չունին. կը գտնեն
իրենց հին բոյնե-
րը, կը վերանորոգեն,
նոր ցախ ու կաւ
բերելով:

Բայց, թռչունները չեն միայն որ իրարան-
ցումը մէջ են:

Միջատներն ալ կարտորան և կաշխատին:

Մըջիւնն ու մեղուն գործի վրայ են. մըր-
ջիւնը կեր կը կրէ, մեղուն հիւթ կը ժողվէ:

Բազմերանդ թիթեռները թռչունին արևուն
տակ կը բանան, ու կը թառին մէկ խոտէն միւսը:

Ծղրիթներն ու ճպուռները կը ճրճուան, կայ-
ծողիկները կը փայլին խոտին մէջ, կայծի պէս:

Ամէնքն ալ մեծ պատրաստութեան մէջ են՝
որ դիմաւորեն թանկագին հիւրը:

Հապա ծաղիկները: Անոնք ալ նախշուն լա-
թեր են հագեր և կը ժպտին:

Մանուշակը կը բանայ իր կապոյտ աչուկը:
Ճերմակ զատկածաղիկը կը պահուրտի կա-
նաչ խոտերուն մէջ, և սպիտակ աստղի կը նմանի:

Ապրիմ-չապրիմները, իրենց դեղին կոճակով և
ճերմակ թերթիկներով, կօրօրուին, կօրօրուին:

Հապա հրանունկները, այնպէս վեր կը տըն-
կեն իրենց փայլուն գլուխները, որ կարծես մար-
գագետնին մէջ ցանուած ոսկիէ կոճակներ են:

Ու ծաղիկները միաբերան կըսեն.

— Շնորհակալ ենք, շնորհակալ ենք, աղուհր
գարուն. Դուն որ եկար՝ ձմեռը քնաց, ցուրտը
զադրեցաւ. ալ հիմա չենք մսիր, ալ հիմա չենք
դողար: Արևուն տակ կը տաքնանք, սիւզին հետ
կը խաղանք և կը ծծենք լոյսը: Բարի եկար, հա-
ղար բարի եկար, կենսաբեր գարուն:

1. Ո՞վ է այն հիւրը որուն համար թռչունները կը լուռան թէ
«եկա՛ւ, եկա՛ւ»:
2. Գարնան առաջին օրերուն մէջ ի՞նչ կընեն թռչունները,
ի՞նչ կընեն միջատները, ի՞նչ կընեն ծաղիկները:

ԴԱՇՏԱՅԻՆ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԵՐԳ

Լուսնակն անուշ,
հովն անուշ,
շինականին
քունն անուշ:
Ցաթեց լուսնակն
երկինքէն,
հովուի սրինգն էր
անուշ:
Հօտաղն եղներ
կարածէ,
մաճկալ պառկեր՝
քունն անուշ:

Մեղմիկ քամին կը փրչէ,
ծովային հովն էր անուշ:

Դաշտեր, ձորեր մընջեր են.
զլզլան ջրերու ձայնն անուշ:

Հաւեր թրուան իրենց բոյն,
սոխակին տաղն էր անուշ:

Անմահական հոտ կուտայ
քեափուր վարդին հոտն անուշ:

ԱՆՁՐԵԻԻ ԿԱԹԻԼԸ

1

Գիշերը անձրև կուգար, բայց ահա գարնան
պայծառ առտուն կը լուսնայ:

Խոտերը լուացուեր, մաքրուեր են դաշտին
մէջ. երկինքը կապոյտ է, վրան ամպի փոշի մը
անգամ չի կայ:

Ճամբաները կը չորնան ու արօրերուն նո-
րածիլ կանաչները կը պսպղան արևին տակ:

Առու մը կը հոսի դաշտին մէջէն՝ զլզլալով
զլզլալով, և իր եզերքը մանուշակ մը կօրօրուի:

Մանուշակին մէկ թերթիկէն կախուած է
անձրևի կաթիլ մը՝ ադամանդի պէս յատակ:

Կօրօրուի կաթիլն ու կըսէ կապոյտ ծաղիկին.

— Սիրուն ծաղիկ, մի՛ օրօրեր գլուխդ, մի՛
բանար թարթիչներդ, քիչ մըն ալ սպասէ. ես
յոգնած եմ, թող որ քիչ մը հանգիստ առնեմ
ու ճամբաս շարունակեմ: Կուգեմ որ քիչ մը
հանգչիմ քու փափուկ պսակիդ վրայ:

— Շա՛տ լաւ, ագնիւ եղբայր, կըսէ մանու-
շակը: Բայց ո՞րքէ կուգաս որ այդքան յոգնած
ես. ո՞ր կերթաս այդպէս աճապարանքով:

2

Անձրևին կաթիլը քիչ մը կը մտմտայ ու կըսէ.

— Ասկէ շատ շա՛տ առաջ, ես կաթիլ մըն էի՝
այն կաթիլներուն պէս, որ կը գտնուին լիճին
շուրերուն մէջ: Այդ լիճէն, ամէն օր, կաթիլները

կը շոգիանան ու երկինք կելեն: Կարգը եկաւ
ինծի. ես ալ իմ ընկերներու հետ բարձրացայ.
բարձրացայ ու հովը քշեց զիս հեռու երկիրներ:
Ընկերներէս շատերը միացան իրարու, եղան
խոշոր ամպեր և գացին դէպի ուրիշ աշխարհներ:

«Ես դեռ երկինքին մէջ էի, տեսայ որ առու-
ներէն, գետերէն, լիճերէն ու ծովերէն եկան հա-
զարաւոր ուրիշ կաթիլներ ալ ու ինծի միացան:

«Մենք խոշորցանք, եղանք հսկայ ամպեր և
ծածկեցինք երկինքին երեսը: Այս գիշեր անձրև
դարձանք և վար իջանք. վար իջանք որ ջրենք
բոյսերը և առատցնենք աղբիւրները:

— Ո՛ւր պիտի երթաս ուրեմն դուն հիմա,
հարցուց մանուշակը դարձեալ:

— Հիմա ես պիտի կաթիմ գետինը, պիտի
մտնեմ հողին տակ, և պիտի ջրեմ քու արմատ-
ներդ, անոնոր ծաղիկ:

Լոց կաթիլը, անգամ մըն ալ օրօրուեցաւ,
մնաս բարով ըսաւ և, ակնթարթի մը մէջ, անհե-
տացաւ:

Մանուշակը իր թերթերը բացաւ և բարև
տալաւ արեգակին տաքուկ ճառագայթներուն:

1. Ի՞նչպէս կը կազմուին ամպերը. ի՞նչ պատմեց կաթիլը:

ԱՐԱԳԻԼ

Ա՛յ արագիլ,
բարով եկար,
դուն արագիլ,
բարով եկար.
մեզի գարնան
նըշան բերիր,
մեր սրտիկը
զըռաւթ ըրիր:

Ա՛յ արագիլ,
մեզի իջիր,
դուն արագիլ,
մեր տունն իջիր,
մեր ծառին քու
բոյնիկդ դիր,
վայ մեր սիրուն
դուն արագիլ:

Ա՛յ արագիլ, քեզ գանգատիմ,
այ արագիլ, քեզ գանգատիմ.
ես իմ բոլոր ցաւերս ըսեմ,
սըրտիս ցաւեր, հազար ցաւեր:

Մեր արագիլ, երբ դուն գացիր,
դուն մեր ծառէն երբ որ գացիր,
սաստիկ հովեր ցուրտ փըչեցին՝
ծաղիկներս իմ չորցուցին:

Պայծառ երկինքն էր մըթընտեր,
պայծառ արևն էր խաւարեր.
ճերմակ ձմեռն ելեր եկեր՝
մեր վըրայ ձիւն, ձիւն կը բըրդէր:

Վարագայ մեծ սարէն բըռնած,
մեր Վարագայ սարէն բըռնած,
ձիւնն էր իջեր, հողն էր ծածկեր,
կանաչ դաշտը քուն էր մըտեր:

Այ արագի՛լ, բարով եկար,
դուն արագի՛լ, բարով եկար.
մեզի գարնան նըշան բերիր,
մեր սրտին դուն արև բերիր:

ԹԱՂԱՐԻՍ ՄԷՋ

Թաղարիս մէջ գետնախնձոր մը տնկեցի:

Հիմա պիտի ելլէք վրաս խնդաք թէ՛ թաղա-
րին մէջ ալ մարդ գետնախնձոր կը տնկէ՞. թա-
ղարին մէջ, շատ շատ ծաղիկ կը ցանուի:

Էհ, եթէ կուզէք՝ խնդացէք. բայց գիտցէք
որ գետնախնձորն ալ սիրուն բոյս է և ժամա-
նակին, թագաւորին մէկը՝ իր լամբարին մէջ ա-
նոր ծաղիկները կանցնէր:

Տնկած բոյսս աճեցաւ, և աշնան, թաղարիս
մէջէն տասներկու հատ խոշոր գետնախնձոր
հանեցի:

Հողը չպարպեցի թաղարին մէջէն, և միւս
տարին, նորէն գետնախնձոր մը տնկեցի անոր
մէջ: Բայց, այս անգամ, տունկս չաճեցաւ, դեղ-
նեցաւ և վերջը վերջը չորցաւ:

Ինչո՞ւ այդպէս եղաւ:

Պիտի ըսէք որ հողը ալ սնունդ չունէր իր
մէջ. շատ լաւ, բայց ճիշտ նոյն հողին մէջ ցորեն
ցանեցի. և ցորենները լաւ աճեցան ու քիստեր
կապեցին:

Նոյն հողը որ գետնախնձորիս համար սնունդ
չտուաւ, ընդհակառակը, ցորենիս համար տուաւ:

Ես ալ ասոր պատճառը չէի գիտեր: Գացի,
փորձառու հողագործի մը հարցուցի:

Հողագործը պատասխանեց ինծի.

— «Հողին մէջ երբ միշտ նոյն բոյսը ցա-
նես, շուտով կը յոգնի և ալ սնունդ չի տար.
ասոր համար, պէտք չէ որ նոյն հողին մէջ, վը-
րայէ վրայ, միևնոյն բոյսը ցանուի:

Խելացի հողագործները արտի մը մէջ երբ
ցորեն ցանած են, յետոյ գետնախնձոր կը տըն-
կեն, յետոյ վարսակ կամ գարի կը ցանեն»:

Գիտէ՞իք այս բանը: Գոնէ ես չէի գիտեր:

ԺԱՆՏԱԽՏԸ

1

Գազաններուն մէջ ժանտախտ էր,
չի մեռնիլը շատ մեծ բախտ էր:
Ճրգնաժամ էր օրհասական,
ուստի պողաց Առիւծ արքան.
— «Կենդանիներ ինչքան որ կան,
«Թող հաւաքուին, գահիս մօտ գան.
«ըսենք, խօսինք, զիրար լրսենք,
«Չարդրուեցանք, ճար մը գլտնենք»:
է, արքայի հրաման էր,
ժանտախտի պէս բան մ'ալ ան էր:

սարսուռ ինկաւ դաշտ ու անտառ,
կենդանիներ լեղապատառ
եւ շրնչասպառ ու վազնէվազ,
մեծ ու փոքր, բազմատարազ՝
արջ ու յովազ, վագր ու վարազ,
չար բորենի, աղուէս ու գայլ,
մեր էջն անգամ վրսեմափայլ
եկան կեցան առիւծին դէմ:

2

Արքան գոչեց. «Ես ձեզ հետ եմ,
«մեծ իշխաններ, ես լաւ գիտեմ
«որ ձեր սրբտէն արիւն կերթայ:
«Եթէ բանը այսպէս մընայ,
«այս ժանտախտին ահա՛նջը խուլ,
«ամբողջ ցեղով մենք կերթանք կուլ:
«Եղբայրներս լուռ ու տրտում,
«որ մեղքն է որ այսքան ցասում
«Տէրն է ճամբեր մեր խեղճ ցեղին,

«մեղաւորին թէ անմեղին:
 «Աշխարհք բռնեց ցեղիս լացը,
 «մէկտեղ կայրին չորն ու թացը:
 «Եկէ՛ք, խնդրեմ, անկեղծօրէ՛ն
 «խոստովանինք, ո՞րս անօրէն
 «բան ենք բռններ, մեծ մեղք գործեր
 «որ վերն Աստուած է բարկացեր:
 «Հէնց ես որ ձեր գրկաւորն եմ,
 «ձեր ամէնէն մեղաւորն եմ.
 «Քանի՜ անմեղ գառ ու ոչխար
 «ուղարկեր եմ իմ մուրթ աշխարհ,
 «եւ հովիւն ալ լեղապատառ
 «գեռ ըրած եմ երկու պատառ:
 «Աս իմ մեղքս է, չեմ ծածկեր ես,
 «որ բերեր է ցասում այսպէս»:

3

Մեղքերն ըսին արջ ու յովազ,
 Չար բորենին, վագր ու վարազ,
 եւ շուն ու գայլ
 ու այլ և այլ:

Վերջն ալ էջը վրսեմափայլ
 ըսաւ. «Ա՛ս է իմ մէկ մեղքս.
 «արտին մօտէն անցած տեղս,
 «անչքս ելլէր, անի, այն տարին
 «զարկի բերան մը զարիին»:

Մեր աղուէսը լրսեց, լրսեց,
 մէյ մ'ալ յանկարծ տեղէն ցատկեց,
 ձև մը առաւ այնպէս արդար,
 ու ճառ մ'ըսաւ այնպէս ճարտար՝
 որ յիշուելով միշտ անդադար
 պիտի յիշուի ան դարէ դար.

— «Տեսէք. ըսաւ, Սուլթանն ու իման,
 «ես ձեր յետին, խոնարհ ծառան,
 «ես ամէնէն մեղաւոր եմ,
 «արքայութիւնն ուր որոնեմ:

«Մեր արքան վէս,
 «մեր արքան հեզ,

«յայտնեց բոլոր մեղքերը մեզ.
 «սակայն, խղճով եկէք դատենք,
 «մեղքը վարձքէն խելքով դատենք:

«Ըլլա՛յ արքայ,
 «սոված ման գայ,
 «չուտէ՞ ոչխար.
 «Վիլի՛ր, աշխարհ...
 «ո՛չ, մե՛ծ արքայ,
 «ինչ ոչխար կայ՝

«Տէրն է տըռեր քեզ փայ-բաժին,
«Ես ի՞նչ ըսեմ այս ախմախին,

«այս անտալին,
«կոպիտ էշին

«որ արտն ուտէ անցած ատեն
«ու չը զատէ մեղքը վարձքէն՝
«բերելով մեր ցեղին գրխուն
«ցաւ, պատուհաս ու կարմիր ձիւն»
«Չէ, պէտք է էշն իր յանցանքին
«պատիժն առնէ կըրկին կըրկին»:

Գազանները ոտքի ելան,
յարձակեցան իշուն վրան՝
տո՛ւր որ կու տաս, մէջքին կողին,
անոր լաւ ծեծ մը քաշեցին,

կերած գարին
քթէն բերին:

1. Պատմեցէք այս պատմութիւնը:
2. Ինչո՞ւ բոլոր յանցանքը իշուն վրայ ձգեցին:
3. Մինակ է՞շն էր յանցաւորը:
4. Համեմատեցէք էշն ու աղուէսը իրարու հետ:

ՄՐՋԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԲՈՅՆԸ

Նայեցէք, նայեցէք. կերթան, կու գան, նո-
րէն կանցնին, նորէն կը դառնան. մըջիւնները,
մըջիւնները:

Մէկը ցորենի հատիկ մը կը քաշէ ետեւէն,
ուրիշ մը փշրանք
մը շալկեր է. սա
միւսն ալ իրմէ երկու
անգամ խոշոր շիւղի
մը լծուեր է:

Այդ բոլորը կը
կրեն դէպի բոյնը:

Ահա իրենց բոյնն ալ, որ ծակեր են պա-
տին տակ. կը մանեն, կելլեն հարիւրներով, և
շարոց-շարոց կերթան՝ բարիք բերելու անդրւոյ,
անդադար:

Մըջիւններն ալ մեղուներուն պէս են: Կապ-
րին միասին՝ հարիւրներով ու հազարներով:
Մէկտեղ կը շինեն իրենց բոյնը, մէկտեղ կաշ-
խատին և մէկտեղ կը պահեն իրենց կեանքը:

Ոմանք ուտելիք բերելու կերթան. ուրիշներ
բոյնին մէջ կը կենան և հաւկիթներուն խնամք
կը տանեն, որպէս զի նոր ձագեր ելլեն:

Ունին կարգ կանոն, և ամէնքն ալ կը հնա-
զանդին իրենց դրած օրէնքներուն: Գիտեն թէ,

առանց կարգ ու կանոնի, չեն կրնար ոչ իրարու
օգնել, ոչ ալ՝ միասին ապրիլ:

Մեղուններուն և մրջիւններուն պէս աշխա-
տասէր կենդանի քիչ կայ:

Շատեր կըսեն թէ մրջիւնները պարէն կը
հաւաքեն, որ ձմեռը ուտեն:

Միայլ է այս կարծիքը:

Մրջիւնները կը թմրին, կը քնանան բոլոր
ձմեռը, հետեւաբար բան չեն կրնար ուտել:

Մրջիւնները լեզու չունին, բայց իրարու
հետ կրնան խօսիլ: Իրենց բողկուկները իրարու
կը քսեն, և, այդպէս, իրենց միտքը մէկմէկու կը
հասկցնեն:

Մեր երկրին մրջիւնները փոքր են. բայց
տաք երկիրներու, օրինակի համար Ափրիկէի
մէջ, կան շատ խոշորներ:

Տեսակ մը մրջիւն ալ կայ, որ թունաւոր է.
վայրենիները կը բռնեն այդ մրջիւնը, կը չոր-
ցնեն, փոշի կընեն և իրենց նետերուն ծայրը
կը քսեն. երբ այդ նետով մէկը վիրաւորեն,
այլեւս չազատիր ու կը մեռնի:

1. Մրջիւնի բոյն տեսած էք:

2. Մրջիւնները երարու հետ ինչպէ՞ս կը խօսին:

ԵՐԿՈՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

1

Տիգրան վարդանեան հպարտ է, որովհետեւ
էր հայրը վաճառական է: Իր հօրը անունն է
Վարդան էֆէնտի:

Վարդան էֆէնտի գեղեցիկ, մաքուր զգեստ-
ներ կը հագնի, ճերմակ օձիք կը դնէ և մետաքսէ
փողկապ կը կապէ:

Տիգրանին ընկերն է Մարտիրոսը:

Մարտիրոսին հայրը գեղեցիկ լաթեր չի
հագնիր և մետաքսէ փողկապ չի դներ. անոր
ձեռքերը միշտ սև են:

Մարտիրոսին հայրը երկաթագործ է:

Տիգրան, անցած օր, վէճ ունեցաւ Մարտիրո-
սին հետ, և բարկանալով պոռաց անոր երեսին.
— «Քու հայրդ անօթիին մէկն է»:

2

Մարտիրոսին սիրտը շատ ցաւեցաւ. աչքե-
րուն մէջ արցունքներ լեցուեցան, բայց զսպեց
ինքզինք և չը նախատեց իր ընկերը,

Երբ իրիկուն եղաւ, Մարտիրոս, լալով, իր
հայրիկին գանգատեցաւ Տիգրանին ըսածը:

Միւս օր, Մարտիրոսին հայրը, իր տղուն
հետ, ուսուցչին քով եկաւ, և գանգատեցաւ Տիգ-
րան վարդանեանի վրայ:

Այն ատեն, Տիգրանին հայրն ալ, դպրոց կը բերէր իր տղան: Լսեց որ երկաթագործը իր անունը կու տար, ուսուցչին հետ խօսելով: Մօտեցաւ անոնց և հարցուց թէ ինչ է պատահեր:

— Գիտէ՞ք, վարդան էֆէնտի, այս արհեստաւորը եկած է գանգատելու Տիգրանին վրայ. Տիգրանը անոր տղուն ըսած է թէ «քու հայրդ անօթիին մէկն է»:

2

Վարդան էֆէնտի յօնքերը կախեց և հարցուց Տիգրանին.

— Ճիշտ է որ այդպիսի խօսք մը ըսիր:

Տիգրան գետինը կը նայէր և չէր պատասխաներ:

Այն ատեն, հայրը բռնեց անոր թևէն, քաշեց Մարտիրոսին բով և ըսաւ.

— Ներողութիւն խնդրէ Մարտիրոսէն:

Երկաթագործը ուզեց որ վարդան էֆէնտին ներէ Տիգրանին. բայց վարդան էֆէնտին ըսաւ, «ո՛չ, ո՛չ, թողէ՛ք», և դարձեալ հրամայեց իր տղուն.

— Ներողութիւն խնդրէ: Կրկնէ այսպէս, — «Ներողութիւն կը խնդրեմ, Մարտիրոս, իմ ըսած անվայել խօսքիս համար. քու հայրդ այնքան ազնիւ մէկն է՝ որ իմ հայրիկս պատիւ կը սեպէ անոր ձեռքը սեղմել»:

Տիգրան՝ ամօթահար, կրկնեց իր հօրը ըսած խօսքերը ցած ձայնով.

— Ներողութիւն կը խնդրեմ, Մարտիրոս... իմ ըսած ... անվայել ... խօսքիս համար ... քու հայրդ այնքան ազնիւ մէկն է ... որ իմ հայրիկս ... պատիւ կը սեպէ ... անոր ձեռքը սեղմել ...

Այն ատեն, վարդան էֆէնտի բռնեց երկաթագործին խոշոր ձեռքը և սեղմեց:

— Կը խնդրեմ, — վարդան էֆէնտին ըսաւ՝ ուսուցչին դառնալով, Տիգրանը ասկէ ետք նստեցուցէ՛ք Մարտիրոսին հետ՝ մէկ գրասեղանի վրայ:

Ուսուցիչը նստեցուց Տիգրանն ու Մարտիրոսը մէկ գրասեղանի վրայ:

Վարդան էֆէնտի մնաս բարով ըսաւ և մեկնեցաւ:

Երկաթագործը կեցաւ տակաւին մէկ քանի վայրկեան. տեսաւ թէ ի՛նչպէս երկու մանուկները նստեցան բով քովի, մոռցան ամէն բան և սրտով երկու եղբայրներ եղան:

Յետոյ, մօտեցաւ Տիգրանին և իր խոշոր, հաստ ձեռքերովը շոյեց անոր գլուխը, ու ինք ալ մեկնեցաւ:

Կը խնդրենք ուսուցիչէն ընդլայնել այս դասը խօսակցութեամբ եւ տպաւորել դասին ոգին տղոց մտքին մէջ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՂԲԱՅՐԸ

Եկուր, երթանք, ի՛մ եղ ճան,
համ փար ընենք, համ ալ ցան-
աշխատանքի՛ օրերը
ահա եկան, մօտեցան:

Գութանը դուն կը քաշես
ու մաճկալդ ալ կըլլամ ես.
ամառ, աշուն թէ ձմեռ,
այս արօրն է պահեր մեզ:

Եկուր, երթանք, փար ընենք,
համ փար ընենք, համ ցանենք,
առատ քըրտինք թափելով՝
մեր ցաւերուն ճար ընենք:

Դուն լաւ գիտես թէ, եղ ճան,
ոչ խոտ ունիս, ոչ դարման,
ոչ ալ մեր տան քիւֆէթը
չոր հաց ունի առտուան:

Ամբարները դատարկ են,
ոչ զարի կայ, ոչ ցորե՛ն:
քաշելով մեծ նեղութիւն,
պահեր եմ այս սերմնցուն:

Եկուր, երթանք, աղբար ճան,
համ փար ընենք, համ ալ ցան.
պարապ-սարապ կենալէն
ձեռքս ու ոտքս թուլացան

ԵՂՍԱ ՄՕՐՔՈՅՐԻՆ ԼԱՊՏԵՐԸ

1

Եղսա մօրքոյր մինակ էր մնացեր աշխարհին մէջ: Ունէր չունէր, աղքատիկ տնակ մը ունէր:

Գիշեր մը, քամին կոռնար և ալիքները կը բաղխուէին մօտակայ ժայռերուն. Եղսա մօրքոյր իր իւր կը դարձնէր և կը խորհէր:

— Մէկը չունիմ որ իմ վրաս մտածէ. մէկը չի կայ որուն վրայ ես մտածեմ... վայ մենաւորին գրտուն:

Եւ ահա, նորէն լսեց ալիքներուն աղմուկը:

— Տէր Աստուած, մտածեց Եղսա մօրքոյր. հիմա քանի քանի նաւեր պիտի խորտակուին մեր տունէն քիչ մը անդին, ծովուն մէջ: Եթէ փարոս մը ըլլար այս գիւղին մէջ՝ միշտ լոյս կու տար նաւերուն և կը փրկէր զանոնք վտանգներէ...:

2

Ինչ լաւ բան պիտի ըլլար, եթէ Եղսա մօրքոյր ամէն գիշեր լապտեր մը վառէր, իր պատուհանին մէջ դնէր, և լոյս տար նաւորդներուն:

Ճրագը շատ աղէկ, բայց Եղսա մօրքոյր աղքատ է, ուրկէ գտնէ լապտերի դրամ, ուրկէ գտնէ աւելորդ քարիւղի դրամ:

Մտածեց, տեսաւ որ, եթէ ամէն գիշեր ժամ մը աւելի աշխատի՝ թէ լապտերը պիտի գնէ, թէ ամէն օրուան քարիւղը:

Աշխատեցաւ, այսպէս, շաբաթ մը, և գնեց լապտերը. վառեց գայն և դրաւ իր պատուհանին մէջ:

Անկէ ետք, ամէն գիշեր, կը մթնէր թէ չէ, Եղսա մօրքոյրին տնակէն կը պլպլար լոյսը. կը պլպլար և ճամբայ ցոյց կու տար նաւորդներուն:

3

— Որո՞ւ համար կը վառես այդ լապտերդ, Եղսա՛ մօրքոյր, կը հարցնէին գեղացիները. ո՞վ ունիս որ պիտի գայ...

Եւ Եղսա մօրքոյր, բարի ժպիտով, ցոյց կու տար լայնարձակ ծովը, ու կըսէր:

— Լոյս կու տամ իմ եղբայրներուս, իմ զաւակներուս...

Եւ իրաւ, երբ մորիկը կը ծառացնէր ալիքները և նաւը կը հանէր մէկ վեր ու կը ձգէր մէկ վար, նաւուղիդը կը տեսնէր հեռուն պըլպըլացող լոյսը, և կը պոռար նաւաստիներուն:

— Նայեցէք հեռուն, Եղսա մօրքոյրին ճրագը կը վառի. գոյ՜ջ, այս տեղ ժայռեր կան...

4

Շատ տարիներ վառեցաւ Եղսա մօրքոյրին լապտերը այն տեղ:

Բայց Եղսա մօրքոյր կը ծերանար. օրէ օր աւելի կը ծուէր անոր մէջքը, աւելի ու աւելի վար կը կախուէր անոր ճերմկած գլուխը. կը դողային չորցած ձեռքերը, բայց լապտերը կը վառէր միշտ ու շարունակ լոյս կուտար:

Գեղացիները երբ առտու մը արթնցան, տեսան որ Եղսա մօրքոյր մեռեր է: Գեղ մը գեղով հաւաքուեցան ու թաղեցին զինք:

Երբ հողը լեցուցին անոր վրայ և գերեզմանը քարով ծածկուեցաւ, Քահանան ըսաւ.

— Մնա՛ս բարով, Եղսա մօրքոյր. բայց, ալ ո՞վ պիտի վառէ քու լապտերդ, ալ որո՞նք ճրագը լոյս պիտի տայ նաւորդներու ճամբուն:

Այն ատեն, գեղացիները պոռացին.

— Մեր, տէր-հայր, մեր ճրագը:

5

Մինչև այսօր ալ, այն գիւղին մէջ, մէկ բլուրին գազաթին վրայ՝ կը վառի լապտերը, Եղսա՛ մօրքոյրին լապտերը, և կը լուսաւորէ խաւարը:

Մինչև այսօր ալ նաւորդը հեռուէն տեսնելով լապտերին լոյսը՝ կը կանչէ.

— Տեսէ՛ք, Եղսա մօրքոյրին ճրագը կը վառի հոն. զգո՛յշ, ժայռեր կան այստեղ:

1. Որո՞ւ համար է որ Եղսա մօրքոյր կ'ըսէր. «լոյս կուտամ իմ եղբայրներու, իմ զաւակներու»: չէ՞ որ ինք ոչ եղբայր ունէր, ոչ զաւակ:

1. Ամառը գնաց	5	31. Ոսկին կարասը	61
2. Մարդը ի՞նչ շինեց	6	32. Քամին ու մարազը	64
3. Մամային ցորենը	7	33. Ո՞վ կը շինէ մեղրը	65
4. Հըմմա կերանք	9	34. Այո եւ ոչ	66
5. Զուրին երգը	10	35. Կոյրերու կարծիքը	68
6. Տունը ո՞վ կը շինէ	11	36. Կաղանդին օրը	70
7. Սկիւռը	14	37. Յորենի հատիկը	72
8. Զաղաց	15	38. Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ	75
9. Ի՞նչ ըսաւ ի՞նչ լսեց	17	39. Հեղեղը	81
10. Մայրիկս առողջացաւ	17	40. Մանուկն ու ջուրը	82
11. Դեղացին ու լուսայափոխը	19	41. Առաջին ձիւնծաղիկները	88
12. Փեսացու մուկը	20	42. Զուկերը եւ թռչունները	85
13. Էշը	21	43. Հայրենական տուն	87
14. Վա՛ղը, վա՛ղը	23	44. Աշկերտ Մարտիրոս	89
15. Ոգնին	25	45. Ածուխ, հանքածուխ	90
16. Աղբիւրը	27	46. Գարուն	92
17. Լսէ՛, պղտիկ աղջիկ	28	47. Մուկը, ճայիկը եւ բաղէն	93
18. Մեր սեւ կատուն	30	48. Կարի կողովին բնակիչները	97
19. Զին ու գուռակը	31	49. Զատիկ	98
20. Ծուռ-դռուժը	33	50. Աղքատ հարուստը	100
21. Անմեղներու կոտորածը	36	51. Աւետիս կուտան	103
22. Աղը	38	52. Դաշտային իրիկուան երգ	106
23. Թութակը	40	53. Անձրեւի կաթիլը	107
24. Զարմանալի կենդանին	43	54. Արագիւ	109
25. Կապիկին արձանը	45	55. Թաղարիս մէջ	110
26. Ճայեկն ու տատրակը	47	56. Ժանտախտը	112
27. Կոցսուած զմեկին	48	57. Մըջիւններուն բոյնը	117
28. Հրաշալի հատիկը	50	58. Երկու մանուկներ	119
29. Զին	53	59. Աշխատանքի եղբայրը	122
30. Մկան մահը	56	60. Եղստ մօրքոյրին լապտերը	124

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՄԵՂՐԱԳԵՏ Տարախան Ընթացք Բ. Տարի

ՅԱԶՈՐԴԱՐԱՐ ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ՏԵՄԵՆ

ՄԵՂՐԱԳԵՏ Միջին Ընթացք Ա. Տարի

ՄԵՂՐԱԳԵՏ " " Բ. " "

ՄԵՂՐԱԳԵՏ Ե. Տարի (Եպիսկոպոսականներու վերին եկեղեցի կառ-
գեցումն հաւան)

ՄԵՂՐԱԳԵՏ Զ. " (Եպիսկոպոսականներու քաղաքացիական բարձր
կառգեցումն եւ երկրորդական վարժարաններու շտապ)

ՀԱՍՏԱՆ

«ԱՐԾԻԻ» ԺՈՂ. ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՅ

Բերա, Գաղղիստանի Փողոց, Թիւ 37, Ա. յարկ

«Ազատամարտ»-ի շէնքին մէջ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0240276

8370